

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska institutionen

Vårterminen 2025

Examensarbete i civilrätt, särskilt familjerätt

30 högskolepoäng

Äktenskapsförord

Registrering med formkrav utan innehållsprövning

- ett recept för materiella felaktigheter?

Premarital agreements

Registration with formal requirements without substantive review

– a recipe for material inaccuracies?

Författare: Patrik Silfverswärd

Handledare: Professor Annika Rejmer

Förord

Undertecknad har sedan 1999 arbetat som investerings- och försäkringsrådgivare i finansbranschen på försäkringsbolag, bank och försäkringsmäkleri. Jag har under denna period regelbundet utöver sparande och pensioner kommit i kontakt med frågor inom den förmögenhetsrättsliga familjerätten såsom äktenskapsförord, testamenten, förmånstagarförordnanden och på senare år även framtidsfullmakter. Dessa erfarenheter ligger till grund för vissa av resonemangen i denna uppsats.

Det här är slutpunkten på en resa som startade höstterminen 1991 då jag påbörjade juristlinjen i Uppsala. Jag lyckades inte slutföra utbildningen den gången då motivationen tröt, utan lämnade staden och började jobba istället. Idag är jag oerhört nöjd och glad över beslutet att våren 2023 återvända till universitetet och genomföra mina kvarstående kurser för att äntligen ta min efterlängtnade examen.

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till min familj som har varit mycket tålmodig och gett mig möjligheten att vid sidan av jobb och familjeliv kunnat lägga ner all den tid som har krävts för att slutföra detta arbete.

Stockholm 2025-07-25

Patrik Silfverswärd

Abstract

A prenuptial agreement is a contract between spouses who wish to deviate from the principle of equal division of marital property during the division of assets, as stipulated by Swedish law. In order to be valid, the prenuptial agreement must meet specific formal requirements and be registered with the Swedish Tax Agency. However, this registration does not involve any substantive review of the agreement's content. The spouses receive no assistance during registration, as there are no instructions regarding the substantive content, nor is there any requirement for them to seek legal advice. Failure to meet the formal requirements will result in the agreement being denied registration, but there are no equivalent legal consequences for an agreement with substantively incorrect content. This combination creates a risk of registering substantively flawed prenuptial agreements that the spouses believe are correct, but which may instead lead to legal losses and disputes with significant financial consequences. In my thesis I have examined all prenuptial agreements registered during two weeks in May 2023 and analysed their substantive content.

Sammanfattning

Äktenskapsförord är ett avtal mellan makar som vill frångå den likadelningsprincip av gifterättsgods vid bodelning som finns i svensk rätt. Det upprättade äktenskapsförordet måste för att vara giltigt uppfylla de uppställda formkraven och även registreras hos Skatteverket, men registreringen innebär ingen materiell prövning av innehållet. Makarna får ingen hjälp då det saknas instruktioner kring det materiella innehållet vid registrering och det finns heller inget krav på att de ska ta juridisk hjälp. Brister i formkravet innebär att ett äktenskapsförord nekas registrering men motsvarande rättsföljd för ett materiellt felaktigt innehåll saknas. Kombinationen är ett tydligt recept för registrering av materiellt felaktiga äktenskapsförord som makarna tror är korrekta men som istället kan leda till rättsförluster och tvister med stora ekonomiska konsekvenser. Jag har i detta arbete undersökt samtliga registrerade äktenskapsförord under två veckor i maj 2023 och analyserat deras materiella innehåll.

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	2
ABSTRACT	3
SAMMANFATTNING	4
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	5
FÖRKORTNINGAR	7
1 INTRODUKTION	8
1.1 INLEDNING	8
1.2 STATISTIK	9
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.4 TIDIGARE FORSKNING	10
1.5 METOD OCH URVAL	10
1.6 AVGRÄNSNING	12
2 ÄKTENSKAP OCH EGENDOMSSLAGEN	12
2.1 INLEDNING	12
2.2 GIFTORÄTTSGODS.....	13
2.3 ENSKILD EGENDOM.....	13
2.4 EGENDOM AV SÄRSKILT SLAG	14
2.5 SAMMANBLANDNING OCH BLANDAD KARAKTÄR.....	16
2.6 SURROGATION.....	17
2.7 MAKARNAS FORDRINGAR OCH SKULDER	16
2.8 SAMMANFATTNING.....	18
3 OM ÄKTENSKAPSFÖRORD	18
3.1 INLEDNING	18
3.2 VAD ÄR ETT ÄKTENSKAPSFÖRORD	19
3.3 SYFTE MED LAGSTIFTNINGEN	19
3.4 FORMKRAV	21
3.5 TIDIGARE FORMKRAV ENLIGT GIFTERMÅLSBALKEN	21
3.6 BEGRÄNSAD AVTALSFRIHET MELLAN MAKAR.....	22
3.7 VERKAN AV ÄKTENSKAPSFÖRORD	23
3.8 LOTTLÄGGNING.....	23
3.9 SAMMANFATTNING.....	23
4 MATERIELLT INNEHÅLL.....	24
4.1 INLEDNING	24
4.2 TYPTVÄNG	24
4.3 SPECIFIKATIONSKRAVET	25
4.4 REGISTRERINGSFUNKTIONEN	27
4.5 FÖRSÄKRING OCH PENSIONER	28
4.5.1 <i>Förmåns- respektive premiebestämd pension</i>	28
4.5.2 <i>Pensioner i äktenskapet</i>	29
4.5.3 <i>Privata pensioner</i>	29
4.5.4 <i>Utbetalning vid dödsfall</i>	30
4.5.5 <i>Livförsäkring och äktenskapsförord</i>	30
4.5.6 <i>Pensionsavsättningar som missgynnar ena maken</i>	31
4.6 SAMMANFATTNING.....	32
5 SKYDDSREGLER	32
5.1 INLEDNING	32
5.2 JÄMKNING UNDER PÅGÅENDE ÄKTENSKAP	33

5.3	VEDERLAGSREGELN I ÄKTB 11:4.....	34
5.4	JÄMKNING ENLIGT ÄKTENSKAPSBALKEN	34
5.4.1	<i>Skevdelningsregeln i ÄktB 12:1</i>	35
5.4.2	<i>Jämkning enligt ÄktB 12:2</i>	36
5.4.3	<i>Jämkning enligt ÄktB 12:3</i>	36
5.5	RÄTTSFÖLJD AV OGILTIGA VILLKOR I ÄKTENSKAPSFÖRORD.....	37
5.6	SAMMANFATTNING.....	37
6	EMPIRISK UNDERSÖKNING	38
6.1	INLEDNING	38
6.2	FÖRORDNANDE OM ENDAST ENSKILD EGENDOM	38
6.3	FÖRORDNANDE OM ENDAST GIFTORÄTT	38
6.4	BRIST I TYPTVÅNGET VID REGISTRERING	39
6.4.1	<i>Felaktig registrering av ett testamentsförordnande</i>	39
6.4.2	<i>Äktenskapsförord på engelska</i>	39
6.5	BRIST I SPECIFIKATIONSKRAVET	41
6.5.1	<i>Bankkonton och aktie/ fondinnehav</i>	41
6.5.2	<i>Av make ägt bolag</i>	42
6.5.3	<i>Övriga tillgångar</i>	43
6.5.4	<i>Fast egendom</i>	43
6.5.5	<i>Privata pensioner</i>	44
6.5.6	<i>"Registrerad egendom"</i>	44
6.5.7	<i>Framtida gåvor</i>	44
6.5.8	<i>Framtida omvandling av egendom från giftorättsgods till enskild egendom</i>	45
6.5.9	<i>Framtida löneutbetalning som enskild egendom</i>	45
6.5.10	<i>Fordringar och skulder</i>	46
6.6	ÖVRIGA FELAKTIGA ÄKTENSKAPSFÖRORD.....	46
6.6.1	<i>Förordnande om framtida gåvor eller Mahr</i>	46
6.6.2	<i>Nyttjanderättsreglering utan skilsmässa</i>	48
6.6.3	<i>Full ekonomisk åtskillnad under pågående äktenskap</i>	48
6.6.4	<i>Olika rättsföljd vid bodelning på grund av skilsmässa och dödsfall</i>	50
6.7	KORREKTA ÄKTENSKAPSFÖRORD ATT NOTERA.....	51
6.7.1	<i>Bestämd tidpunkt för egendomens status</i>	51
6.7.2	<i>Hänvisning till tidigare äktenskapsförord</i>	52
6.7.3	<i>Ojämn fördelning av tillgångarna</i>	52
6.7.4	<i>Privat pension som enskild egendom</i>	53
6.8	ONÖDIGA FÖRORDNANDEN	54
6.9	FÖRORDNANDE OM LAGVAL	55
6.10	ENSKILD EGENDOM SOM FÖRVARVATS GENOM ARV, GÅVA, TESTAMENTE OCH FÖRMÅNSTAGARFÖRORDNANDE.....	56
6.11	FELAKTIGA ÄKTENSKAPSFÖRORD UPPRÄTTADE MED JURIDISK HJÄLP.....	57
6.12	SAMMANFATTNING.....	58
7	FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG DE LEGE FERENDA	59
7.1	INLEDNING	59
7.2	UTÖKA INSTRUKTIONEN	59
7.3	REGISTRERING MED MATERIELL PRÖVNING	62
7.3.1	<i>Grundläggande nivå</i>	63
7.3.2	<i>Krav på notariathjälp</i>	63
7.3.3	<i>Bodelningsförrättares prövning</i>	64
7.4	NÅGOT OM KOSTNADER.....	64
7.5	SAMMANFATTNING.....	66
8	AVSLUTNING OCH RESULTAT	67
8.1	JÄMFÖRELSE MED TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	67
8.2	SKYDDSYFTET	67

8.3	PENSIONER	67
8.4	RÄTTSFÖRLUSTER ELLER TVISTER	69
8.5	LAGVAL	70
8.6	SLUTSATS	70
9	KÄLLFÖRTECKNING	72

Förkortningar

AvtL Avtalslagen

Dnr Diarienummer hos Skatteverkets äktenskapsförordsregister

DS Departementsserien

GB Giftermålsbalk

HD Högsta domstolen

NJA Nytt Juridiskt Arkiv avdelning I

Prop. Proposition

RB Rättegångsbalken

RH Rättsfall från hovrätterna

SCB Statistiska centralbyrån

SOU Statens offentliga utredningar

Ufr Ugeskrift för retsvesen

ÄB Ärvdabalken

ÄktB Äktenskapsbalken

1 Introduktion

1.1 Inledning

Grundprincipen i svensk rätt är att det vid bodelning på grund av skilsmässa eller dödsfall ska ske en likadelning av det gemensamma giftorättsgodset efter avdrag för skulder.¹ Makarna kan om de är överens frånga denna likadelningsprincip och avtala om en annan fördelning genom att skriva ett äktenskapsförord. Ett äktenskapsförord är ett avtal mellan makarna som har både familjerättslig och förmögenhetsrättslig verkan. För att äktenskapsförordet ska vara giltigt måste det registreras hos Skatteverket och vara skriftligt, daterat och underskrivet.² I äktenskapsförordet klassificeras all eller viss egendom som enskild egendom eller återförs som giftorättsgods.

Äktenskapsförord är vanligt förekommande och kan upprättas antingen i samband med vigseln eller vid senare tillfälle. Ansvaret för att äktenskapsförordet blir materiellt riktigt ligger på makarna och det kan ha stor ekonomisk påverkan för dem. Det görs ingen ingående materiell prövning av innehållet vid registrering vilket gör att det finns ett stort antal äktenskapsförord som är registrerade och formellt riktiga men med innehåll som strider mot gällande rätt. Följden blir att många makar vid bodelning kan drabbas av rättsförluster eller inte tilldelas de värden som de tror sig ha rätt till. I denna uppsats undersöks hur situationen med registrerade men materiellt felaktiga äktenskapsförord ser ut idag, tretton år efter den senaste undersökningen av samma fråga.

¹ ÄktB 11:3 och Prop. 1986/87:1 s. 42 ff.

² ÄktB 7:3

1.2 Statistik

Från 1921 till 2011 fördes register över antalet registrerade äktenskapsförord av Statistiska Centralbyrån (SCB) och baserades på uppgifter som registrerats lokalt på respektive tingsrätt. Den första oktober 2011 övertog Skatteverket ansvaret för registrering av äktenskapsförord. En samlad statistik över antalet nu gällande äktenskapsförord skrivna före oktober 2011 saknas. För perioden 2012-2022 har Skatteverket registrerat 135 601 äktenskapsförord i äktenskapsregistret.³ Antalet äktenskap är under samma period 543 337 stycken, och det innebär att det skrevs äktenskapsförord i 25% av alla ingångna äktenskap.

På senare år har intresset för att skriva äktenskapsförord ökat något. Under den senaste femårsperioden, 2018–2022, ingicks 220 500 äktenskap och under samma tidsperiod lämnades det in 63 500 äktenskapsförord till Skatteverket för registrering.^{4 5} Andelen upprättade äktenskapsförord av det totala antalet äktenskap under femårsperioden är idag alltså 28% vilket kan medföra att antalet felaktiga äktenskapsförord kan ha ökat även om andelen felaktiga skulle ligga på samma nivå som tidigare. Om resultatet baserat på tidigare undersökningar fortsatt skulle vara att ungefär en tredjedel av de registrerade äktenskapsförorden är materiellt felaktiga skulle det innebära det att det skrivs närmare 4200 materiellt felaktiga äktenskapsförord årligen i Sverige.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats är att utreda hur vanligt det är att äkta makar upprättar ett äktenskapsförord med ett avtalsinnehåll som står i strid med gällande rätt. Jag kommer också att undersöka hur pensioner påverkar utfallet vid äktenskapsskillnad med

³ Skatteverket Härnösand mailsvar 2023-06-12

⁴ SCB Statistikdatabasen 2023-07-05

⁵ Skatteverket i Härnösand mailsvar 2023-05-30

äktenskapsförord. I min granskning av det materiella innehållet i mitt urval av registrerade äktenskapsförord har jag också sökt svar på följande frågeställningar.

- Vad föreskriver gällande rätt om äktenskapsförord?
- Hur påverkas pensioner vid bodelning med äktenskapsförord?
- Hur stor andel av urvalet innehåller materiellt innehåll som strider mot gällande rätt och vilken typ av avvikelser förekommer?
- Har det skett någon förändring av situationen jämfört med tidigare studier?
- Finns det ett reformbehov för hur äktenskapsförord hanteras av Skatteverket och eventuell ändrad lagstiftning?

1.4 Tidigare forskning

Frågan om äktenskapsförord som registrerats i strid med materiell rätt har undersökts vid två tidigare tillfällen i examensuppsatser vid Uppsala universitet, 2006 av Walleng och 2013 av Karlsson.⁶ Resultat av dessa två undersökningar visar att andelen materiellt tveksamma eller felaktiga registrerade äktenskapsförord i förhållande till samtliga registrerade äktenskapsförord under respektive undersökningsperiod ligger på 33% i båda fall.⁷

1.5 Metod och urval

Min studie är gjord genom en kombination av flera metoder. För att redovisa rättsläget använder jag en rättsdogmatisk metod och utgår från rättskällorna och dess hierarki där

⁶ Walleng Äktenskapsförord s. 9 och Karlsson Äktenskapsförord s. 10. För Walleng 93 av 283 äktenskapsförord respektive Karlsson 167 av 509 förord.

⁷ Walleng Äktenskapsförord s. 59 Jag har gjort en viss justering av Wallengs resultat och jämfört det med samtliga registrerade äktenskapsförord under urvalsperioden istället för att undanta de 17 äktenskapsförord som återinför full giftorättsgemenskap som hon själv redovisar. Karlsson redovisar sitt resultat jämfört med samtliga registrerade äktenskapsförord under urvalsperioden

lagstiftningen med tillhörande förarbeten är den viktigaste rättskällan. På detta område får också förarbetena till den gamla giftorättsbalken betydelse då lagstiftaren för den nya äktenskapsbalken på flera områden inte haft för avsikt att förändra rättsläget. Inom området är praxis liten men de rättsfall som finns på området har använts och tolkats. Doktrinen spelat en viktig roll för att få en god överblick av hur rättsläget tolkas, vilka brister som finns och förslag till lösningar. Då lagtext och förarbete lämnar ett stort utrymme för tolkning och tillämpning ligger tyngdpunkten i arbetet på praxis och doktrin. Därutöver har en empirisk studie av mitt urval av äktenskapsförord genomförts där jag har läst förorden, undersökt det materiella innehållet och jämfört hur det förhåller sig till gällande rätt. I de fall innehållet står i strid med gällande rätt har jag redovisat detta. Min totalundersökning av samtliga registrerade äktenskapsförord hos Skatteverket under tvåveckorsperioden 1–14 maj 2023, sammanlagt 540 stycken, har med hjälp av en komparativ metod jämförts med tidigare forskning på området.⁸ Slutligen för jag en *de lege ferenda* diskussion med förbättringsförslag på området.

De allra flesta undersökta äktenskapsförord i mitt urval innefattar en sida text med ett fåtal punkter, möjligen med underskrifter på baksidan. Två äktenskapsförord var mycket omfattande och hade närmare tio sidor text även översatta till engelska respektive franska, och har upprättats med juridisk hjälp då de förefaller ha skrivits för att också uppfylla andra länders formella och materiella krav.

Endast registrerade äktenskapsförord med en logotyp från en advokat- eller juridisk byrå på dokumentet har kategoriserats som upprättade med juridisk hjälp, även om identiska formuleringar på flera förord indikerar att en dokumentmall kan ha använts som hjälp.

⁸ Urvalstidens längd är densamma som för de tidigare undersökningarna och omfattade för Walleng 266 äktenskapsförord för 19–30 juni 2006 och för Karlsson 509 äktenskapsförord för 27 aug-7 sep 2012.

1.6 Avgränsning

Uppsatsen avhandlar endast äktenskapsförord mellan makar under min undersökta urvalsperiod och berör den svenska regleringen på området. Jag har inte kontrollerat att de formella registreringskraven är uppfyllda för varje enskilt äktenskapsförord utan utgår från att handläggningen hos Skatteverket har varit korrekt. Under kapitel 7.4 behandlar jag dock ett antal äktenskapsförord som har registrerats trots tveksamhet över ifall de uppfyller de formella kraven.

2 Äktenskap och egendomsslagen

2.1 Inledning

Äktenskapsbalken (ÄktB) uttrycker i ÄktB 1:1 att om två personer ingår äktenskap med varandra blir de makar. Innan äktenskapet är de två helt självständiga rättsobjekt och svarar för sina egna tillgångar och skulder och det finns ingen samäganderätt eller något gemensamt ansvar för varandras skulder. Vigseln innebär ingen förändring av detta i förhållande till varandra eller till borgenärer. Makarnas tillgångar läggs inte samman på något sätt vid äktenskapet utan de är även fortsättningsvis två separata rättsobjekt som har rådighet över sina egna tillgångar och ansvar för sina egna skulder.⁹ Makarna har enligt huvudregeln giftorätt, det vill ett latent anspråk på hälftendelning av giftorättsgodset vid bodelning på grund av äktenskapsskillnad eller dödsfall. Jag kommer i detta kapitel att presentera en översikt av egendomslagen som äktenskapsbalken reglerar och som är utgångspunkten vid upprättande av äktenskapsförord.

⁹ ÄktB 1:3 och Prop. 1986/87:1 s. 113

2.2 Giftorättsgods

Giftorättsgods regleras i äktenskapsbalkens sjunde kapitel och omfattar all egendom i äktenskapet som inte är enskild egendom. Det spelar ingen roll ifall det är fast eller lös egendom eller om den är införskaffad före äktenskapet eller tillkommer under detsamma. Avkastning, som ränta på banktillgodohavanden, värdeökning eller surrogat av giftorättsgods blir giftorättsgods. Även värdeökning av enskild egendom blir giftorättsgods om inget annat avtalats. Regeln gör den enkel att tillämpa men den kan samtidigt kritiseras då det är svårt att motivera att den omfattar mer än makarnas gemensamma ekonomiska situation under äktenskapet. Den har dock funnits länge och är allmänt accepterad i Sverige.

Giftorättsgemenskapen ger inte någon rättighet att påverka användningen av den andre makens tillgångar, med undantag för det samtycke som krävs för överlåtelse av en gemensam bostad.¹⁰ För makarnas gemensamma bostad, oavsett om den utgör giftorättsgods eller enskild egendom, anser lagstiftaren att det är viktigare att skydda den andre makens rätt att bo kvar än att ägarmaken ska kunna förfoga över bostaden. Det innebär att det krävs samtycke för att kunna sälja en gemensam bostad.

2.3 Enskild egendom

Enskild egendom innebär ett undantag från huvudregeln att all egendom i äktenskapet är giftorättsgods, och sådan egendom ingår inte i en bodelning. Egendom kan endast bli enskild genom att makarna skriver ett äktenskapsförord eller genom reglering från tredje man gällande gåva, arv, testamente, eller förmånstagarförordnande.¹¹ Det regleras i äktenskapsbalken 7:2 och uppräknningen i punkterna 1-5 är uttömmande.¹² För

¹⁰ ÄktB 7:5 och Prop. 1986/87:1 s. 135

¹¹ ÄktB 7:2

¹² Prop. 1986/87:1 s. 128

avkastning av enskild egendom gäller att den är giftorättsgods ifall motsatsen inte särskilt regleras.¹³

För makar är äktenskapsförord det enda sättet att skapa enskild egendom i äktenskapet och det förutsätter att tillgången tillhör dem.¹⁴ Eftersom lagstiftningen är dispositiv och kan åsidosättas ifall makarna kommer överens om annat, finns inget hinder mot att enskild egendom delas såsom giftorätt ifall makarna är överens, förutom vid gåva eller testamente då givare eller testators vilja måste respekteras.¹⁵ Makar kan vid gåva till den andre gör ett förordnande om enskild egendom som har rättsverkan mellan dem, men det har bara verkan mot borgenärer ifall det registreras.¹⁶ Det viktiga i relation till borgenärer är vem som äger egendomen vilket avgör ifall den är utmätningsbar hos en skuldsatt make.

2.4 Egendom av särskilt slag

Förutom giftorättsgods och enskild egendom finns det ytterligare fyra egendomsslag enligt äktenskapsbalkens tionde kapitel. De räknas till giftorättsgods men behandlas som enskild egendom och hålls därför utanför bodelningen. Det gäller nedanstående fyra typer av egendom av särskilt slag som är undantagna.

- Egendom uteslutande för personligt bruk eller personliga presenter får undantas från bodelning.¹⁷ Det innebär smycken, kläder och andra föremål som en make har uteslutande för sitt personliga bruk, liksom personliga presenter. Undantaget får användas i skälig omfattning så länge det inte står i missförhållande till

¹³ ÄktB 7:2 st. 2 och Prop. 1986/87:1 s. 128

¹⁴ ÄktB 7:3 och Prop. 1986/87:1 s. 129

¹⁵ Prop. 1986/87:1 s. 68 f.

¹⁶ ÄktB 8:1 och 16:1

¹⁷ ÄktB 10:2

givarens ekonomiska villkor och bedömningen ska göras med hänsyn till vad en make sammanlagt vill hålla utanför delningen.¹⁸

- Egendom som make fått som ersättning för personskada eller kränkning och avkastning.¹⁹ Det kan röra sig om exempelvis skadestånd, inkomstförlust, sjukvårdskostnader, sveda och värk eller lyte och men. Inkomstförlust kan undantas men bara för tiden efter talan om äktenskapsskillnad har väckts.
- Egendom som utgör rättigheter som inte går att överlåta eller i annat fall är av personlig art såsom rätt till lön, rätt till pension från arbetsgivare, rätt till underhållsbidrag och rätt till förmåner enligt socialförsäkringsbalken.²⁰ Även pensionsrättigheter från allmän pension och tjänstepension undantas från bodelning. För privat pensionsförsäkring eller individuellt pensionssparande görs en skälighetsbedömning om det inte med hänsyn till äktenskapets längd, makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt skulle vara oskäligt att pensionsrätten skulle ingå från bodelning.²¹
- Egendom som vid en försäkringstagares dödsfall tillfallit make genom förmånstagarförordnande för försäkring ska inte heller ingå i bodelning.²² Förmånstagarförordnandet reglerar vem som är mottagare av kapitalet vid försäkringsfall och kan vara valfri fysisk eller juridisk person eller organisation vid kapitalförsäkring och endast gruppen maka, sambo, barn vid pensionsförsäkring.

¹⁸ ÄktB 10:2 och Prop. 1986/87:1 s. 161 ff.

¹⁹ ÄktB 10:2 a

²⁰ ÄktB 10:3

²¹ Prop. 1997/98:106 s. 62

²² Försäkringsavtalslagen (2005:104) 14:7

2.5 Makarnas fordringar och skulder

Makar svarar enligt huvudregeln för sina egna skulder enligt ÄktB 1:3 och borgenärer kan inte få betalt direkt ur den andre makens tillgångar. Makarna kan inte göra sina skulder till enskild egendom i ett äktenskapsförord då det bara är tillgångar som kan regleras vilket framgår motsatsvis i ÄktB 7.3 första stycket. Skulder har betydelse då utgångspunkten är att de har samma ställning som den egendom de tillhör. Om skulden hör till enskild egendom är också skulden enskild och motsvarande gäller för giftorättsgods.

Giftorätten innebär normalt att skulder mellan makar saknar betydelse då en skuld hos den ena maken avräknas giftorätten och den motsvarande fordran hos den andre maken ska delas av dem båda förutsatt att de har tillräckligt med giftorättsgods. Det enda sättet att undvika avräkning av skulder mot giftorättsgods är att göra all egendom i äktenskapet enskild. En fordran kan göras enskild mellan makar i ett äktenskapsförord och då kompenseras borgenärs maken till hälften i och med att skulden är giftorättsgods och avräknas.

2.6 Sammanblandning och blandad karaktär

I vissa fall kan viss egendom anses vara av blandad karaktär, det vill säga utgöra både enskild egendom och giftorättsgods. Det finns två metoder att avgöra hur en blandad karaktär ska hanteras, antingen blir egendomen enskild proportionellt eller så fäller den huvudsakliga karaktären av förvärvet avgörandet.²³ I rättsfallet NJA 1995 s. 577 ansåg domstolen att inslaget av enskild egendom från ett förvärv av en fastighet som finansierats med lån och kontantinsats gjorde att egendomen fick en blandad karaktär.

Vid sammanblandning av giftorättsgods och enskild egendom kan egendom bli av blandat karaktär i kvotdelar. I rättsfallet NJA 1992 s. 773 prövade domstolen ifall

²³ Grauers s. 28

sammanblandning av kapital som både var enskild egendom och giftorättsgods på samma bankkonto ska hanteras. Domstolen menade att sammanblandningen i sig inte var avgörande om det fortfarande gick att särskilja andelarna. Det som fällde avgörandet i fallet blev att kontot användes av båda makar för löpande transaktioner och att sammanblandning därför skett och den enskilda egendomen blev giftorättsgods. Domstolen öppnar ändå möjligheten för att sammanblandad egendom kan ha en blandad karaktär så länge det går att säkerställa andelen giftorätt eller enskild egendom om exempelvis en makes enskilda egendom används till att förbättra den andres enskilda egendom

Den andra metoden innebär att den huvudsakliga karaktären av gåvan avgör. Om gåvomomentet överväger är egendomen enskild enligt gåvogivarens vilja och en tillräcklig storlek, i praxis under taxeringsvärdet d v s. 85% av marknadsvärdet, på den benefika delen av förvärvet efter avdrag för mottagarens insats.²⁴ Det gäller enligt rättspraxis till exempel vid gåva av fast egendom som finansieras med övertagande av lån och en kontantinsats som för den ena maken är giftorättsgods och för den andra enskild egendom.

2.7 Surrogation

Surrogation innebär att en viss enskild egendom träder i stället för annan enskild egendom som har ersatts.²⁵ I förarbetena ville sakkunniga ändra på detta men principen har behållits eftersom det inte ansågs rimligt att den som har fått ett kontantbelopp som enskild egendom genom gåva, arv eller testamente inte skall kunna investera beloppet utan att riskera att egendomen därigenom förvandlas till giftorättsgods.²⁶ Så länge det går att följa sambandet gäller surrogationen och den nya egendomen kvarstår som

²⁴ NJA 2008 s. 457

²⁵ ÄktB 7:2

²⁶ Prop. 1986/87:1 s. 128

enskild egendom förutsatt att ägarmaken kan uppfylla sin bevisbörda. I det fall det inte längre går att säkerställa denna kedja går surrogatet förlorat och egendomen blir enligt huvudregeln giftorättsgods.²⁷ Motsatsen gäller enligt samma lagrum för avkastning av surrogat som utgör giftorättsgods om det motsatta inte uttryckligen anges i äktenskapsförordet. Surrogation kan också gälla vid köp av fast egendom där kontantinsatsen utgörs av enskild egendom och resterande del av lån. För fast egendom har surrogation i sin helhet i rättspraxis godtagits vid förvärv av tomträtt respektive fastigheter när 14 respektive 28 procent hade finansierats med enskild egendom och återstoden med lån som säkerställts genom pantsättning av egendomen.²⁸

2.8 Sammanfattning

Jag har redogjort för rättsverkan av ett äktenskap och egendomsslagen i äktenskapsbalken som utgörs av giftorättsgods, enskild egendom och egendom av särskilt slag. Även något om gränsdragningsvårigheter mellan dem och angränsande frågor har diskuterats. Detta ligger sedan till grund för den fortsatta undersökningen av innehållet i mitt urval av äktenskapsförord.

3 Om äktenskapsförord

3.1 Inledning

I detta kapitel kommer jag att redogöra för vad ett äktenskapsförord är, vilket lagstiftarens syfte är med institutet, formkravens innehåll och dess rättsliga konsekvenser.

²⁷ Teleman Bodelning s.71 ff.

²⁸ NJA 1978 s. 526 respektive NJA 1995 s. 577

3.2 Vad är ett äktenskapsförord

Ett äktenskapsförord är ett avtal mellan makar för att gemensamt komma överens om en annan egendomsfördelning än en likadelning av giftorättsgodset vid bodelning. Denna möjlighet fanns redan i den gamla Giftermålsbalken 8:1. Alla andra typer av föravtal makar ingått som rör kommande bodelning är enligt ÄktB 9 kap. 13 § inte giltiga.²⁹ Makarna får till skillnad från vad som gäller för avtal i allmänhet inte ta in anpassnings- eller omförhandlingsklausuler i äktenskapsförord. Den enda möjlighet de har att anpassa sitt äktenskapsförord till nya förutsättningar är att upprätta ett nytt.³⁰ Äktenskapsförord är avtal som i de flesta fall tillämpas långt efter de skrevs och under den tiden kan mycket hända med makarnas ekonomiska situation och det kan vara svårt att utreda syfte och ändamål bakom innehållet då äktenskapsförordet skrevs. Även makarnas vilja, samhällets värderingar och domstolarnas tillämpning förändras över tid.

3.3 Syfte med lagstiftningen

Det finns flera syften som lagstiftningen kring makarnas gemensamma förmögenhetsordning ska tillgodose.³¹ Enligt förarbetena vill lagstiftaren tillgodose individernas självständighet, jämställdhet mellan kvinnor och män och skydd för en svagare part ifall äktenskapet upplöses. Vikten av att behålla den nordiska rättslikheten framhålls också då vi har gemensamma värderingar och rättstraditioner och människor ofta flyttar mellan de nordiska länderna.

Självständighet ska uppnås genom att äktenskapslagstiftningen ska vara så enkelt utformad och begriplig så att alla kan sätta sig in i vad reglerna innebär. På så sätt menar lagstiftaren att risken för inbördes konflikter och domstolstvister minskar och att makarna själva kan hantera sina överenskommelser utan behov av myndigheter eller

²⁹ Prop. 1986/87:1, s. 155

³⁰ ÄktB 7:3 och Prop. 1986/87:1 s. 128

³¹ Prop. 1986/87:1 s. 39 ff.

juridisk expertis. Samhället kommer då att undvika höga kostnader för tvister men argumentet är tveksamt då risken ökar för att ett äktenskapsförord blir otydligt och kräver tolkning eller tvist ifall makarna själva upprättar sitt äktenskapsförord utan hjälp eller vägledning.

Jämställdhet uppnås genom att lagstiftningen är könsneutral och att det uttalade skyddsyftet i större utsträckning tar hänsyn till kvinnans situation, som oftare är den svagare parten ekonomiskt. Lagstiftaren ansåg redan inför 1921 års Gifterättsbalk att det var viktigt att en hemarbetande maka fick del av de tillgångar som genereras under äktenskapet.³² Historiskt sett har mannen varit yrkesarbetande och stått för familjens försörjning medan kvinnan har varit hemmafru och skött det oavlönade arbetet med att ta hand om barn och hushåll. Idag har hustrun statistiskt 10% lägre inkomst sett över hela arbetslivet på grund av föräldraledighet, deltidsarbete och löneskillnader mellan könen.³³ Äktenskapsförordet kan då fungera som ett sätt att utjämna de ekonomiska förhållandena mellan makarna vid bodelning och se till att makans obetalda arbete i hemmet får ett ekonomiskt värde i händelse av skilsmässa. Den svagare parten skyddas också genom att båda parterna ges ekonomiska förutsättningar för att kunna bo och försörja sig själva på egen hand utan att bli beroende av det sociala skyddsnätet.³⁴

För makarna själva kan det finnas flera anledningar till att de upprättar ett äktenskapsförord.³⁵ Om den ena maken har väsentligt större tillgångar än den andra kan det finnas skäl att skydda sina tillgångar mot hälftendelning eller fordringsägare för att inte riskera sin förmögenhet eller sitt boende. Ett annat skäl kan vara att makarna trots att de är gifta med varandra vill ha separata ekonomier oavsett vad äktenskapet leder

³² NJA II 1921 nr. 1 Gifterättsbalk s.16

³³ Hemsida 2025-08-14 scb.se löneskillnaden mellan könen 2023

³⁴ Prop 1986/87:1 s. 39

³⁵ Grauers s.49

till. Då makarna måste vara överens om innehållet i ett äktenskapsförord är det i många fall klokt att upprätta det i samband med vigseln som en förutsättning för äktenskapet snarare än att försöka få till det i efterhand då det inte går att tvinga en make att skriva på ett äktenskapsförord.

3.4 Formkrav

Registreringen är en förutsättning för att äktenskapsförordet ska vara giltigt och innebär en prövning där Skatteverket kontrollerar att förordet uppfyller formkraven. För giltighet måste det vara skriftligt, underskrivet, daterat och uppfylla typtvånget, det vill säga innehålla en reglering av enskild egendom och giftorättsgods.³⁶

Registrering i sig räcker inte för att äktenskapsförord ska anses giltigt ifall denna registrering klandras. I rättsfallet RH 2009:49 åberopade en make ett registrerat förord till fördel för honom men maken invände att hon inte skrivit under det. Maken ansågs ha bevisbördan för sitt påstående men kunde inte visa att maken signerat förordet, vilket medförde att bodelningen genomfördes utan hänsyn till äktenskapsförordet. Även de allmänna ogiltighetsgrunderna i avtalslagen kan ligga till grund för klander.

För äktenskapsförord som brister i formkrav är rättsföljden att de blir ogiltiga. Om de inte uppfyller typtvånget vid en prövning i det enskilda fallet är utgångspunkten att de bara är ogiltiga i den del som villkoret gäller.

3.5 Tidigare formkrav enligt Giftermålsbalken

Eftersom det fortfarande finns gamla äktenskapsförord som skrevs enligt den gamla giftermålsbalken (GB) som ersattes av äktenskapsbalken 1987 är det av intresse att också titta på de gamla reglerna. Då krävdes det enligt GB 8:10 utöver nuvarande

³⁶ ÄktB 7:3 st. 2, 3 och Prop. 1986/87:1 s. 129 ff.

formkrav också en bevittning av två vittnen för att äktenskapsförordet ska vara giltigt. Vid införandet av äktenskapsbalken motiverades förändringen med att vittneskravet vid äktenskapsförord historiskt hänger ihop med att samma krav ställdes vid fastighetsöverlåtelse och bodelning, som kunde innebära äganderättsövergångar av fast egendom, och att det därför också överförts till äktenskapsförord.³⁷ Då vittnen inte längre krävs vid fastighetsöverlåtelse var det naturligt att också släppa det för äktenskapsförord. Andra skäl enligt förarbetena var dels att bevittningen gjordes tämligen lättvindigt med ett lågt bevissäkringsvärde, dels att alla typer av formkrav riskerar att öka risken för tvister på grund av formfel.³⁸

3.6 Begränsad avtalsfrihet mellan makar

Ett äktenskapsförord är ett avtal mellan makar som har både familjerättslig och förmögenhetsrättslig verkan. Förmögenhetsrättsliga avtal gäller ekonomiska frågor som köp, hyra eller lån mellan makarna och syftet är att reglera rättigheter och skyldigheter och skydda ett omsättningsintresse. Omsättningsintresset innebär att egendomen har ett ekonomiskt värde och att det är skyddsvärt att det värdet ska kunna användas eller överlåtas. Då makarna har en intressegemenskap, det vill säga delar ett ekonomiskt intresse att exempelvis behålla utmättningsbar egendom inom familjen, kan avtalets verkan mot tredje man vara begränsad. Familjerättsliga avtal reglerar makarnas relationer och skyldigheter inom familjen som äktenskapsförord, samboavtal och boende och umgänge, men också här är viktigare att ta hänsyn till makarnas vilja även om deras avtalsfrihet är begränsad som skydd för en svagare part.³⁹ En make kan inte genom avtal avsäga sig sin rätten att i vissa fall överta bostad och bohag eller det skydd som rådighetsinskränkningar avseende bostad och bohag avser att ge, även om bostaden eller bohaget utgör den andra makens enskilda egendom.

³⁷ Prop. 1986/87:1 s. 55

³⁸ Prop. 1986/87:1 s.39

³⁹ Prop. 1986/87:1 s. 38 ff.

3.7 Verkan av äktenskapsförord

Genom ett äktenskapsförord kan giftorättsgods göras till enskild egendom så att det inte blir föremål för likadelning vid bodelning. Makarna kan vid bodelning ändå välja att bortse från ett formriktigt upprättat och registrerat äktenskapsförord ifall de är överens om något annat.⁴⁰ Samtidigt måste särskild hänsyn tas till den svagare parten beroende på dennes kunskap och erfarenhet och situationen vid bodelningen. Därför kan inte principen att avtal ska hållas tillämpas fullt ut och heller inte något särskilt omsättningsintresse som inom den allmänna förmögenhetsrätten eller avtalsrätten.

3.8 Lottläggning

Efter att vardera makes andel av boet har räknats ut vid bodelningen sker lottläggning där det bestäms vem som får vilka specifika tillgångar. I första hand tilldelas makarnas tillgångar till den som äger den vilket innebär att den fattigare maken alltid kan få ut sina tillgångar. Först när värdet av tillgångarna inte räcker till är det aktuellt att överföra tillgångar till den andre. Den make som äger viss egendom kan välja ifall egendomen i sig ska överföras eller om maken istället ska skifta över värdet av tillgången.

3.9 Sammanfattning

Jag har redogjort för vad ett äktenskapsförord är och vilket lagstiftarens syfte är med institutet. Vidare har formkravens innehåll tillsammans med en historisk tillbakablick och makarnas begränsade avtalsfrihet redovisats. Slutligen har äktenskapsförords rättsliga konsekvenser undersökts.

⁴⁰ ÄktB 10:4 st. 1 och Prop. 1986/87:1 s. 165

4 Materiellt innehåll

4.1 Inledning

Jag undersöker i detta kapitel närmare vilka kravs som ställs på ett äktenskapsförords materiella innehåll med hjälp av en genomgång av förarbeten, lagstiftning, praxis och doktrin.

4.2 Typtvång

Lagstiftaren ställer enligt ÄktB 7:3 st. 1 krav på att äktenskapsförordet förutom att det ska uppfylla formkraven också ska reglera fördelningen av makarnas egendom som enskild egendom eller giftorättsgods, det så kallade typtvånget. I praxis har frågan behandlats i rättsfallet RH 1985:95 där makarna nekades registrering av ett äktenskapsförord på grund av det inte uppfyllde typtvånget då det inte tydligt angav vilken egendom som skulle vara enskild. Det har också fastställts genom praxis att registreringsmyndigheten inte bara ska granska ifall de formella förutsättningarna är uppfyllda utan också ifall det materiella innehållet går att avtala om, men utan att pröva regleringens rättsverkan.⁴¹ Det görs heller ingen kontroll av ägarförhållandena av egendom vilket innebär att en make i ett äktenskapsförord kan tilldelas viss egendom som enskild trots att maken inte är ägare av den.

Typtvånget prövas vid Skatteverkets formella prövning men hindrar inte att ett äktenskapsförord även reglerar annat och det finns flera exempel på detta i praxis. I rättsfallet NJA 1997 s.37 godkändes registrering av ett äktenskapsförord trots att det utöver upphävande av ett tidigare äktenskapsförord innehöll en reglering om lagval.

En liknande slutsats kom HovR fram till i rättsfallet RH 1992:49 då man godkände registrering av ett äktenskapsförord som uppfyllde formkraven och reglerade enskild

⁴¹ NJA 1997 s. 37

egendom för andelar en fastighet men också skulder. Trots reglering av skulder som inte kan bestämmas i äktenskapsförord godkändes registreringen.

Det finns också exempel på det motsatta som i rättsfallet i NJA 1943 s. 558 där domstolen godkände ett testamentsförordnande rubricerat som äktenskapsförord då dokumentet var undertecknat av två vittnen och därmed uppfyllde formkraven för testamente i den då gällande ärvdabalken, fast det normalt inte är möjligt att göra ett testamentariskt förordnande i ett äktenskapsförord.

Rättsföljden av att ett äktenskapsförord vägras registrering är att det inte blir giltigt. Samtidigt innebär inte en registrering i sig att förordet är upprättat i överensstämmelse med gällande rätt. Det kan alltid jämkas eller ogiltigförklaras, delvis eller i sin helhet.

4.3 Specifikationskravet

Ett specifikationskrav innebär ett statiskt krav på klarhet och individualisering av viss egendom i ett äktenskapsförord för att förhindra att en make ensidigt kan reglera storleken på sitt giftorättsgods. Det innebär att skrivningar som inte specificerar vilken egendom som avses är ogiltiga. De kan exempelvis vara av typen ”alla mina aktier” eller ”allt kapital på kontot”. En korrekt skrivning definierar vilka och hur många aktier eller beloppet på ett konto vid en given tidpunkt.

Specifikationskravet nämns inte uttryckligen, varken i äktenskapsbalken eller i förarbetena till lagen, och rättsfall på området saknas. Det är rimligt att fråga sig ifall specifikationskravet finns överhuvudtaget. Den huvudsakliga källan till att det finns ett specifikationskrav i svensk rätt är doktrinen med Teleman som dess främste uttolkare.⁴² Han anför för två skäl. Det ena är resonemanget att det vore orimligt att tillåta

⁴² Teleman Äktenskapsförord s. 41 f f.

äktenskapsförord som låter ena maken ensidigt påverka storleken av sin enskilda egendom, då det för att upprätta ett äktenskapsförord krävs att båda makarna är överens om dess innehåll. En motsatt ordning skulle strida mot syftet att makarna gemensamt måste avtala bort den legala egendomsordningen. Det andra skälet är en analogi med dansk rättspraxis. Där finns specificationskravet uttryckt i två rättsfall refererade i Ugeskrift for Retsvæsen (Ufr) där den danske Højesteret i båda fall vägrade registrering av äktenskapsförord på grund av bristande specifikation.⁴³ Det finns även ett särskild cirkulär, numera upphävt, som reglerade specificationskravet i dansk rätt som Teleman anger som stöd.⁴⁴ Telemans resonemang har i doktrinen fått stöd av Agell/ Brattström, Brattström/ Singer och Teleman/ Tottie, som alla menar att specificationskravet är en del av gällande rätt.⁴⁵

Agell och Brattström anser att specificationskravet framkommer genom tolkning av skrivningen i ÄktB 7:3 första stycke.⁴⁶ som stadgar att äktenskapsförord kan bestämma att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara hans eller hennes enskilda egendom”. Begreppet *egendom som tillhör kan* tolkas som ett krav på specifikation då det indikerar dels att bara egendom som ägs av någon av makarna kan göras till enskild, dels att det skulle kunna innebära ett krav på att bara egendom som fanns specificerad vid upprättandet av förordet omfattas av regleringen.

Med äktenskapslagstiftningens syfte att skydda en svagare part skulle ett underkännande av en specificationsprincip ge en make ett kryphål för den make som själv vill reglera storleken på sitt giftorättsgods till nackdel för den andre maken. I och med detta resonemang och den samstämmiga synen i doktrinen av förekomsten av ett

⁴³ Ufr 2004 s. 1629 och Ufr 2000 s. 2094

⁴⁴ Folketidstidene (FT) 1989/90 tillägg A, sp. 779

⁴⁵ Agell & Brattström s. 111, Brattström & Singer, Familjerättsliga avtal mellan makar, s. 140, Tottie & Teleman Äktenskapsbalken s.160.

⁴⁶ Agell & Brattström s. 111

specifikationskrav i svensk rätt måste principen anses vara en del av gällande rätt. Samtidigt kan konstateras att det finns ett behov av klargörande genom ny lagstiftning.

4.4 Registreringsfunktionen

Registreringen av äktenskapsförord ska göras hos Skatteverket.⁴⁷ Ett registrerat äktenskapsförord blir giltigt om det registreras inom en månad från vigseln och i annat fall från den dag det har ingetts.⁴⁸ För en omyndig make eller en make ställd under förvaltarskap krävs godkännande av förmyndare eller förvaltare för giltighet.⁴⁹ Det räcker med att ena maken skickar in äktenskapsförordet men praxis visar att det inte giltigt ifall det görs mot den andre makens vilja.⁵⁰

Instruktionen på Skatteverkets hemsida angående det materiella innehållet är mycket knapphändig.⁵¹ Det finns även en katalog med vanligt ställda frågor (FAQ) men den berör inte det materiella innehållet alls. Punkten 1 nedan i instruktionen för att registrera ett äktenskapsförord är den enda skrivning som med god vilja kan tolkas som att den berör det materiella innehållet.

1. ”Skriv äktenskapsförordet. Eftersom det kan se ut på olika sätt finns ingen särskild blankett. Det kan därför vara bra att kontakta en jurist för att få hjälp att formulera äktenskapsförordet.”

⁴⁷ ÄktB 16:1 och Prop. 1986/87:1 s. 217

⁴⁸ ÄktB 7:3 st. 3, Prop. 1986/87:1 s. 130 och RH 1982:117

⁴⁹ NJA 1989 s. 692

⁵⁰ NJA 1949 s.427

⁵¹ Hemsida 2025-08-14 skatteverket.se/privat/folkbokforing/aktenskap/aktenskapsregistret/aktenskapsforord

4.5 Försäkring och pensioner

Pensioner och kapitalförsäkringar med efterlevandeskydd är en viktig del av det slutliga utfallet vid äktenskapsskillnad eller dödsfall. Jag kommer kort att redogöra för hur dessa hanteras i de undersökta äktenskapsförorden. Det finns knappt en och en halv procent (8 av 540) av äktenskapsförorden som reglerar att tjänstepensioner från det egna aktiebolaget ska utgöra en makes enskilda egendom och undantas likadelningen. Utgångspunkten är att tjänstepensioner inte ska ingå vid en bodelning om det inte är oskäligt efter en helhetsbedömning.⁵² Den bakomliggande principen att vardera maken svarar för sina egna tillgångar och skulder inom äktenskapet innebär också att det är i sin ordning att makarna har olika lönenivå med tillhörande sedvanliga tjänstepensionsavsättningar och effekten blir en skillnad i pensionsnivå i och med löneskillnaden mellan könen. Omkring 90% av alla anställda omfattas av ett kollektivavtalat tjänstepensionsavtal där det regleras hur stor avsättning som ska göras.⁵³ För en egenföretagare med eget bolag är det upp till denne hur stora pensionsavsättningar upp till gränsen för hur stor andel av uttagen lön som kan sättas av till pension enligt Inkomstskattelagen.⁵⁴

4.5.1 Förmåns- respektive premiebestämd pension

Skillnaden i pension mellan män och kvinnor bibehålls också dels av att den allmänna pensionen är premiebaserad och att de stora kollektivavtalade tjänstepensionsavtalen har omvandlats från förmånsbaserade- till premiebaserade lösningar. För en förmånsbaserad pension baseras utbetalningens storlek på den anställdes slutlön och ger en procentuell pensionsförmån i förhållande till lönen. En premiebaserad pension utgår istället från den inkomst den anställda får månadsvis och det görs en premieavsättning som andel av denna lön. Den stora skillnaden mellan de två alternativen är att i den förmånsbaserade

⁵² NJA 2022 s 1003 p. 61-65

⁵³ Svensk försäkring rapport s. 12

⁵⁴ Inkomstskattelagen 59:5

lösningen ansvarar staten respektive arbetsgivaren för värdeutvecklingen av pensionskapitalet. För de premiebaserade lösningarna är det den enskilde individen som har ansvaret för förvaltningsresultatet efter att en avtalsbunden premie har betalats in till pensionsavtalet. Det innebär att ett arbetsliv med ojämställda löner till kvinnors nackdel fortsätter ha betydelse även efter pension då en pensionspremieinbetalning som är ungefär 10% lägre också innebär att skillnaden i pensionsutfall.⁵⁵ Pensionens storlek kommer skilja mer än dessa 10% även med samma värdeutveckling under ett helt yrkesliv, då värdeökningen baseras på ett mindre sparkapital och på ränta-på-ränta effekten som göra att kapitalet växer exponentiellt över tid.

4.5.2 Pensioner i äktenskapet

Inom äktenskap är utgångspunkten att allmän pension och tjänstepension inte ingår i giftorätten utan är enskild egendom, vilket gör att en make med lägre lön inte heller kompenseras genom att pensionerna utjämnas mellan makar.⁵⁶ Detta innebär att en stor del av kapitalet som familjen bygger upp under äktenskapet inte blir föremål för likadelning vid bodelning.

4.5.3 Privata pensioner

För privata pensioner är presumtionen den motsatta nämligen att de utgör giftorättsgods.⁵⁷ Bakgrunden till denna skillnad är att privat pension är en frivillig avsättning som görs för att uppnå en förmånligare skattesituation för denna del av sparandet. Samtidigt innebär frivilligheten att kapital som annars skulle ha tillhört familjens konsumtionsutrymme i stället blir upplåst och öronmärkt i den ena makens pensionsavtal.

⁵⁵ Hemsida 2025-08-14 statistikdatabasen.scb.se tabell 2.9

⁵⁶ ÄktB 10:3

⁵⁷ ÄktB 7:1 och 10:1

4.5.4 Utbetalning vid dödsfall

Vid dödsfall gäller för allmän pension att det saknas efterlevandeskydd för det sparade beloppet utan detta kapital går till försäkringskollektivet utan att komma familjen till del. Det går dock att teckna ett separat försäkringsskydd för att familjen ska få del av kapitalet. För utbetalning av kapital i kollektivavtalade tjänstepensioner regleras detta genom ett standardiserat förmånstagarförordnande som finns i alla kollektivavtal och om det inte ändras innebär utbetalning i första hand till make/ maka sedan barn. Även för privata pensioner regleras utbetalningen av kapitalet i ett förmånstagarförordnande som anpassas till den enskildes behov av efterlevandeskydd. Kapitalet räknas inte in vid bouppteckning utan noteras bara ”inom linjen”. Gemensamt för alla utbetalningar är att mottagaren av utbetalningar från en pensionsförsäkring ”träder i den avlidnes ställe” och får ta emot utbetalningarna på samma sätt som den försäkrade själv hade fått dem. Utbetalningarna räknas som tjänsteinkomst och beskattas för mottagaren på samma sätt som allt annat inom inkomstslaget tjänst.⁵⁸

4.5.5 Livförsäkring och äktenskapsförord

Vad gäller livförsäkringar saknar de värde så länge den försäkrade är i livet. I händelse av dödsfall kommer utfallande belopp att utbetalas till insatta förmånstagare. Ett vanligt skäl till livförsäkring är att ge den efterlevande möjlighet att finansiera särkullbarns arvslott. Livförsäkring används i många fall för att skydda en efterlevande maka genom att kapitalet används för att lösa så stor andel av bostadslånet så att efterlevande kan bo kvar i befintlig bostad. I de fallen anpassas försäkringsbeloppet så att det återstående lånet efter lösen ska ligga inom bankens kreditbedömning baserat på den efterlevandes inkomstsituation. Då den efterlevande maken är förmånstagare är det viktigt att försäkringen görs till enskild egendom genom äktenskapsförord, så att den efterlevande behåller hela det utfallande beloppet. I annat fall blir beloppet hos den efterlevande en

⁵⁸ Inkomstskattelagen 10:2

del av giftorätten som ska hälftendelas vid bodelningen och det skulle kunna innebära att kapitalet inte räcker för att lösa lånet i tillräcklig grad.

4.5.6 Pensionsavsättningar som missgynnar ena maken

Var går gränsen för när den ena maken ensidigt berikar sig på den andres bekostnad genom att utöka sin enskilda egendom med pensionskapital som annars skulle varit giftorättsgods? Enligt skattelagstiftningen har en egenföretagare som saknar pensionsrätt i anställning, det vill säga inte omfattas av en kollektivavtalad eller privat pensionslösning via sin arbetsgivare, rätt att sätta av en premie på upp till 35% (max 10 inkomstbasbelopp, 762 tkr för 2024) av den inkomst som plockas ut ur bolaget till sin tjänstepension.⁵⁹

Premieutrymmet för avsättning till tjänstepension för företagare är långt större än vad en anställd arbetstagare kan göra. I tre av fyra av de största premiebestämda kollektivavtalen, ITP (privatanställda tjänstemän), PA-16 (statligt anställda) och SAF-LO-avtalet (privatanställda arbetare) är avsättningen 4,5% för lön upp till 7,5 inkomstbasbelopp (ca 52 tkr/ mån) och 30% av överskjutande lön.⁶⁰ För det fjärde stora kollektivavtalet AKAP-KR (kommunal- och regionanställda) är motsvarande siffror 6% respektive 31,5% av lönen. Högre lön ger alltså en större procentuell avsättning ifall den anställde kommer över brytpunkten i avtalen. Brytpunkten är satt till den lönenivå som överstiger gränsen för avsättning till allmän pension. Det innebär att det för en anställd med en månadslön på 51 tkr görs en avsättning på 4,5% av lönen medan det för en anställd med 100 tkr i månadslön görs en avsättning på cirka 17%. Avdragsutrymmet på 35% saknar brytpunkt och för egenföretagaren innebär det alltså möjlighet att göra en väsentligt högre avsättning till pension än en anställd make.

⁵⁹ Inkomstskattelagen 59:1a p.1

⁶⁰ Svensk försäkring rapport s. 20

En företagares avsättningar upp till motsvarande kollektivavtalens är rimligen i sin ordning eftersom en anställd make kan få en kollektivavtalad pensionsavsättning på samma nivå. En större avsättning än så kan anses tveksam eftersom det då innebär att maken avstår kapital till sin pensionslösning som annars hade utbetalats som lön och ingått i makarnas giftorättsgods. En sådan avsättning påverkar en bodelning med äktenskapsförord och kan ge en make skäl till jämkning som en del av den helhetsbedömning som görs.

4.6 Sammanfattning

Jag har nu redogjort för rättsläget med särskilt fokus på typtvånget, specifikationskravet, registreringsfunktionen och försäkring och pensioner. Typtvånget är fastslaget i domstolspraxis medan specifikationskravet måste anses vara en del av gällande rätt genom övertygande argumentation i doktrinen kombinerat med att en motsatt princip skulle vara orimlig. Undersökningen av registreringsfunktionen visar tydligt behovet av utökade instruktioner. För försäkring och pension kan konstateras att de spelar en stor roll för makarnas ekonomiska situation vid äktenskapsskillnad. Jag använder sedan detta som underlag vid jämförelsen av innehållet i min empiriska undersökning.

5 Skyddsregler

5.1 Inledning

Ett äktenskapsförord kan jämkas eller ogiltighetsförklaras av flera skäl. Jämkning ska tillämpas restriktivt och görs efter en helhetsbedömning. I detta kapitel ska jag redogöra för de skyddsregler som står till buds. Bodelning görs i samband med äktenskapsskillnad genom att makarna sluter ett bodelningsavtal om hur tillgångarna ska fördelas. Om det finns ett äktenskapsförord är utgångspunkten att boet fördelas enligt dess innehåll. I de fall makarna inte kan komma överens kan de ta hjälp av en bodelningsförrättare som

utses av domstol på någon av makarnas begäran.⁶¹ Bodelningsförrättaren har till uppgift att upprätta ett förslag till bodelning av tillgångarna och med en förenklad prövning lösa tvistiga frågor mellan dem. Om en make är missnöjd med förslaget måste det klandras i domstol inom fyra veckor från delgivning enligt ÄktB 17:8, i annat fall vinner bodelningen laga kraft.

5.2 Jämkning under pågående äktenskap

Det andra alternativet är att de upprättar ett nytt äktenskapsförord.⁶² Det saknas regler i äktenskapsbalken för ifall en make under äktenskapet är missnöjd med innehållet i ett ingånget äktenskapsförord och vill klandra det för att få det jämkat eller ogiltigt. Det svårt att föreställa sig en situation där makarna tvistar i domstol om ett tidigare upprättat äktenskapsförord under pågående äktenskap utan att tvisten i sig blir ett skäl till skilsmässa. Teoretiskt skulle en make i en fastställsetalan i domstol kunna yrka på att ett villkor i äktenskapsförord är oskäligt och ska jämkas.⁶³ Hela äktenskapsförordet skulle inte jämkas utan bara de oskäliga villkoren. Om det bara finns ett villkor som jämkas bort blir rättsföljden densamma som för en ogiltighet men de har olika grunder.

Makarna kan också göra en bodelning under pågående äktenskap enligt ÄktB 9:1.⁶⁴ En sådan bodelning klargör vem som äger vad i äktenskapet men egendomen blir inte enskild efter bodelningen. För att göra en bodelning under pågående äktenskap krävs att makarna är överens.

⁶¹ ÄktB 17:1

⁶² ÄktB 7:3 st. 1 och Prop 1986/87:1 s 129

⁶³ Rättegångsbalken 13:2

⁶⁴ Prop. 1986/87:1 s. 52

5.3 Vederlagsregeln i ÄktB 11:4

En make som missgynnats genom att den andra maken genomfört transaktioner som minskat giftorätten och därmed utfallet av en bodelning kan yrka på vederlag enligt vederlagsreglerna i ÄktB 11:4 för transaktioner som gjorts under de tre senaste åren. Transaktionerna kan vara av gåvor till utomstående eller att öka värdet på en makes enskilda egendom med hjälp av giftorättsgods. För tillämpning krävs också att den skevdelning som gjorts inte är av obetydlig omfattning, vilket enligt förarbetena innebär mer än 10% av den aktuella giftorätten efter en sammanläggning av alla transaktioner som gjorts eller möjligen en lägre andel vid stora bon.⁶⁵ Det krävs inte att handlingarna har gynnat den ena maken utan bara att det har missgynnat den andra.⁶⁶ Regleringen gäller endast vid bodelning på grund av äktenskapsskillnad men inte vid dödsfall.

5.4 Jämkning enligt äktenskapsbalken

De undantag som går att göra från likadelningsprincipen genom att jämka en bodelning återfinns i äktenskapsbalkens tolfte kapitel.⁶⁷ Prövningen görs stegvis genom att i första hand använda skevdelningsregeln i ÄktB 12:1 vid äktenskapsskillnad eller 12:2 vid dödsfall som låter en förmögnare make behålla sitt giftorättsgods. Först efter det kan det bli aktuellt att pröva jämkning enligt ÄktB 12:3 som ska ge den ekonomiskt svagare maken skydd.

Har den ena maken använt sin enskilda egendom för att se till familjens försörjningsbehov i stället för att öka sitt giftorättsgods och den andra maken tvärtom har behållit sin enskilda egendom kan det finnas skäl för jämkning. Ett annat skäl för jämkning kan vara ifall den ena maken i stor utsträckning har ökat sin enskilda egendom

⁶⁵ Prop. 1986/87:1 s. 172

⁶⁶ Teleman Bodelning s. 162

⁶⁷ Prop 1986/87:1 s. 184

på bekostnad av sitt giftorättsgods, exempelvis pension. En annan viktig faktor är makarnas framtida möjlighet att försörja sig.

En skälighetsbedömning ska göras med utgångspunkt i en jämförelse mellan utfallet av en tillämpning av äktenskapsförordet och en vanlig hälftindelning utan ett äktenskapsförord. Resultatet av jämförelsen prövas sedan mot vad som enligt en allmän rättsuppfattning är skäligt eller oskäligt. Denna uppfattning kan variera över tid och det kan gå lång tid mellan upprättande och tillämpning av ett äktenskapsförord.

Jämkning av villkor i ett äktenskapsförord görs efter en helhetsbedömning och ska enligt förarbetena göras restriktivt.⁶⁸ Restriktiviteten har också behandlats i praxis och doktrin.⁶⁹ Utgångspunkten är att äktenskapsförordet speglar makarnas gemensamma partsvilja vid den tidpunkt som det upprättades och att avtal ska hållas då makarna har avtalsfrihet och då ett äktenskapsförord är ett avtal mellan dem. Det inte helt enkelt att förutspå hur ett förord kommer att behandlas vid en framtida bodelning när en av makarna anser att ett villkor i förordet är oskäligt. Prövningen görs i två steg, dels punkt för punkt i det aktuella äktenskapsförordet, dels genom en helhetsbedömning om avtalet är skäligt där negativa och positiva villkor kan uppväga varandra. Villkoren måste också vägas mot makarnas samlade ekonomiska situation.

5.4.1 Skevdelningsregeln i ÄktB 12:1

Regeln i ÄktB 12:1 brukar kallas skevdelningsregeln och är en skyddsregel för den förmögnare maken för att undvika ett oskäligt utfall vid en likadelning på grund av äktenskapets längd, ojämlika ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter. Den innebär att jämkning av bodelningsresultatet görs så att den förmögnare maken inte behöver dela med sig av sin egendom enligt huvudregeln om likadelning, utan vardera

⁶⁸ Prop. 1986/87:1 s. 193.

⁶⁹ NJA 1983 s. 583, Teleman s. 62

maken behåller sitt giftorättsgods. Det är inte möjligt för den maken med minst tillgångar att få till ett bättre resultat med hjälp av denna regel.⁷⁰

5.4.2 Jämkning enligt ÄktB 12:2

Ifall bodelning görs med anledning av en makes dödsfall kan den efterlevande maken begära att vardera sidan behåller sitt giftorättsgods för att undvika att dela med sig av sina tillgångar till den avlidne makens arvingar.

5.4.3 Jämkning enligt ÄktB 12:3

Innan äktenskapsbalkens införande kunde äktenskapsförord jämkas med hjälp av analog tillämpning av allmänna avtalsrättsliga regler och Avtalslagens 36§. I och med införandet av äktenskapsbalken ansågs jämningsregeln så viktig att den infördes i äktenskapsbalken 12:3 för villkor i ett äktenskapsförord.⁷¹ Rekvisiten är desamma som i avtalslagen, oskälighet med hänsyn till förordets innehåll, omständigheterna vid förordets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt, och det ger en make möjlighet att jämka ett oskäligt utfall vid en bodelning. Effekten av jämkning är att enskild egendom tas in i bodelningen behandlas som giftorättsgods och det går inte för domstolen att förplikta den ena maken att betala ett visst belopp till den andre.⁷² Jämkning ska utnyttjas restriktivt och frågan om utfallet är oskäligt avgörs efter en helhetsbedömning där domstolen gör en avvägning mellan faktorer som talar för och emot. Utgångspunkten är att äktenskapsförord är ett uttryck för makarnas gemensamma vilja och jämkning kan bara komma ifråga ifall det leder till en påtaglig snedfördelning.⁷³ Faktorer som påverkar är skydd för en ekonomiskt svagare make, utvecklingen av makarnas förmögenhetsbild och makarnas inbördes ekonomiska relationer.

⁷⁰ Prop. 1986/87:1 s. 185

⁷¹ Prop. 1986/87:1 s. 78

⁷² Teleman Äktenskapsförord s. 115

⁷³ Prop. 1986/87:1 s. 193

5.5 Rättsföljd av ogiltiga villkor i äktenskapsförord

Rättsföljden av en jämkning av ett äktenskapsförord innebär att man vid tillämpning av avtalet bortser från den eller de bestämmelser i avtalet som underkänts och bodelningen görs som om villkoret inte finns. Det är sällsynt att hela äktenskapsförordet underkänns och att det efter jämkning inte finns något kvar av det ursprungliga avtalet utan syftet är att avhjälpa oskäligheten. Vid prövning om ett äktenskapsförord borde ogiltighetsförklaras eller jämkas kan makarna fritt avtala om avsteg från giftorättsgemenskapen och den avtalsrättsliga principen att avtal ska hållas fram till att bodelningen genomförs.

5.6 Sammanfattning

I detta kapitel har jag undersökt vilka skyddsregler som finns tillgängliga för en missgynnad make och vilken rättsföljden blir ifall jämkning är aktuell. Huvudprincipen att avtal ska hållas får inom familjerätten delvis stå tillbaka. Jämkning av oskäligen utfall i ett äktenskapsförord vid bodelning ska göras restriktivt och i undantagsvis. Ifall jämkning är aktuell ska i första hand skevdelningsregeln tillämpas för att bota oskäligheten, i annat fall används de andra jämningsreglerna i äktenskapsbalken.

6 Empirisk undersökning

6.1 Inledning

I detta kapitel redogör jag för resultatet av min empiriska undersökning och redovisar exempel på äktenskapsförord som strider mot gällande rätt. Jag tar också upp några goda exempel på bra formulerade förordnanden men även ett antal onödiga förordnanden som inte behövs då de reglerar vad som redan följer av gällande rätt men det innebär inte att de är otillåtna.

6.2 Förordnande om endast enskild egendom

Det största gruppen äktenskapsförord, sammanlagt 39% (208 av 540 stycken), är den som helt utsläcker giftorätten i äktenskapet. Det görs genom att reglera att all befintlig och tillkommande egendom i äktenskapet inklusive avkastning därav ska vara vardera makes enskilda egendom. I denna grupp är det vanligt förekommande med en upplysning om att den enskilda egendomen kan komma att utökas genom testamente, gåvobrev eller förmånstagarförordnande med förordnande om enskild egendom och att makarna själva inte kan ändra på detta.

6.3 Förordnande om endast giftorätt

4,3 procent (23 av 540) av de granskade äktenskapsförorden är ändringar av befintliga förord som tidigare reglerat att delar av tillgångarna i äktenskapet ska vara enskilda.⁷⁴ Makarna i denna grupp har varit gifta en tid sedan de först upprättat ett äktenskapsförord och nu ersätter de detta med ett nytt förord för att göra enskild egendom till giftorätt. I många fall skrivs upplysningsvis att allt ska delas lika vid en framtida bodelning. Bland dessa äktenskapsförord har jag inte funnit några materiella felaktigheter.

⁷⁴ Ex. Dnr. 168 6811-23, 168 6385-23

6.4 Brist i typtvånget vid registrering

Prövningen ingår i Skatteverkets formella prövning och det borde därför inte finnas några registrerade äktenskapsförord som faller under denna rubrik. Trots det har jag funnit fem äktenskapsförord som inte borde ha registrerats av detta skäl.

6.4.1 Felaktig registrering av ett testamentsförordnande

Ett av de undersökta förorden är rubricerat som äktenskapsförord men är i själva verket ett testamentsförordnande.⁷⁵ Detta förord är författat på franska, engelska och svenska och innehållsmässigt reglerar det tillgångarnas status i händelse av dödsfall. Det är inte möjligt att göra ett testamentariskt förordnande i ett äktenskapsförord men i NJA 1943 s. 558 godkände domstolen ett testamentsförordnande rubricerat som äktenskapsförord då dokumentet var undertecknat av två vittnen och därmed uppfyllde formkraven för testamente i den då gällande ärvdabalken. Det undersökta äktenskapsförordet skulle heller inte godkännas som testamente då vittnen saknas och skrivningen om tillgångarna som ”gemenskapen” inte reglerar ifall det avser full äganderätt eller fri förfoganderätt.⁷⁶ Förordet saknas någon reglering av tillgångarna i händelse av bodelning och äktenskapsförordet borde därför ha nekats registrering hos Skattemyndigheten.

6.4.2 Äktenskapsförord på engelska

I urvalet ingår fyra äktenskapsförord, knappt 1% (4 av 540), skrivna på engelska utan svensk översättning där Skatteverket ansett sig vara tillräckligt språkkunnigt för att godta och registrera äktenskapsförorden.⁷⁷ Jag tycker att registreringen är felaktig. Enligt språklagens tionde paragraf ska språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och

⁷⁵ Dnr. 168 6700-23

⁷⁶ ÄB 8:1

⁷⁷ Dnr. 168 5540-23, 168 6882-23, 168 6369-23

andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet vara svenska.⁷⁸ I de undersökta äktenskapsförorden används uttrycken ”individual property” och ”separate property” som båda kan översättas till enskild egendom. I ett förord uttrycks att make inte ska ha någon ”matrimonial right” det vill säga giftorätt till viss egendom. Det engelska språket är rikt på synonymer och det finns ytterligare uttryck för dessa termer som exempelvis private property (enskild egendom), joint property respektive shared marital property (båda giftorättsgods).⁷⁹ Lagstöd saknas och det är lätt att snärja in sig i ett språkligt gungfly med talrika synonymer på engelska som inte behärskas av alla handläggare. Det skulle också vara märkligt att bara godkänna registrering av engelskspråkiga äktenskapsförord. Gränsen för registrering bör inte gå vid engelskspråkiga äktenskapsförord eller något annat språk baserat på den enskilde handläggarens språkkunskaper. Det skulle innebära att handläggningen blir slumpmässig och utan förutsebarhet. Det kan noteras att de svenska minoritetsspråken, finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska har en särställning och kan i viss geografisk utsträckning godkännas i kontakt med myndigheter men jag går inte närmare in på det.⁸⁰

Om innebörden inte går att fastställa innebär det att förordet faller på typtvånget och borde nekas registrering då det inte går att med säkerhet fastställa ifall förordet reglerar enskild egendom respektive giftorättsgods. Ett av den engelskspråkiga förorden brister dessutom i specifikation och ska underkännas också av det skälet.⁸¹

⁷⁸ Språklag 2009:600

⁷⁹ Dnr. 168 6972-23

⁸⁰ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, Prop. 2008/09:158 s.71

⁸¹ Dnr. 168 6369-23

6.5 Brist i specifikationskravet

Detta är det överlägset vanligaste felet i de undersökta äktenskapsförorden. Sammantaget har jag påträffat brister i specifikationskravet i 31% (168 av 540) av de registrerade äktenskapsförorden. De vanligaste felaktigheterna är följande;

- Ett kapital på ett bankkonto utan specifikation av vilket kontonummer och eller vilket belopp som avses alternativt saldo på ett visst datum.
- En reglering av aktieinnehav utan specifikation av vilka aktier det gäller, hur många aktier och vid vilken tidpunkt.
- En makes bolag undantas från giftorättsgemenskapen utan att ange antal andelar eller vilka tillgångar som tillhör bolaget, ofta med en skrivning om att alla framtida tillgångar i bolaget är enskilda.
- Övriga tillgångar anges som en generisk tillgångsmassa som exempelvis allt lösöre eller alla smycken eller tavlor.

Det finns många formuleringar som inte tillräckligt tydligt specificerar vilka tillgångar det gäller utan skapar möjlighet att ensidigt utöka den enskilda egendomen och minska sin giftorätt. Det kan ske genom att sätta in mer kapital på kontot, köpa fler aktier, göra en nyemission eller köpa mer av den generiska tillgången.

6.5.1 Bankkonton och aktie/fondinnehav

Sammanlagt i denna grupp brister 10% (55 av 540) i specifikation. Sexton äktenskapsförord innehåller bristande specifikation av tillgångar på bankkonto. Formuleringarna brister i varierande grad i specifikation men kommer inte i något fall upp tillräcklig grad av specifikation för att släcka möjligheten för en make att ensidigt kunna reglera sin enskilda egendom. Den vidaste formuleringen jag har påträffat är ”alla nuvarande och framtida bankkonton”⁸² och sedan med stigande grad av specifikation

⁸² Dnr. 168 4968-23

som att ange ”hela behållningen/ likviden” med angivande av bank och kontonummer utan att specificera värdet.⁸³

För aktie- eller fondinnehav på depå, investeringssparkonto och kapitalförsäkring finns en brist på specifikation i elva av de 55 fallen. De sträcker sig från att ange ”alla värdepapper förvärvade innan eller under äktenskapet”⁸⁴ till att ange ett depånummer och ett institut men utan att närmare specificera vilka värdepapper eller antal och värde, och med skrivningar liknande ”samtliga aktier på...”⁸⁵

Det finns också en grupp på sammanlagt 28 äktenskapsförord av de 55 som samtidigt brister i specifikation både vad gäller bankkonton och värdepappersinnehav.⁸⁶

6.5.2 *Av make ägt bolag*

Vid förordnande om enskild egendom för ett visst bolagsinnehav är bristande specifikation ett problem i 14% (77 av 540) av de registrerade äktenskapsförorden. Ett specificerat bolag med namn och organisationsnummer ägt av ena maken har angetts som enskild egendom och alla andra tillgångar i äktenskapet som giftorättsgods. Möjligen ska det göras skillnad på aktiebolag och enskilda firmor där de senare inte är ett eget rättssubjekt utan kan hänföras till ägaren av bolaget, men eftersom maken har bestämmande inflytande i aktiebolaget har jag behandlat dem på samma sätt. Syftet är rimligen att ägarmaken vill säkra den fortsatta driften av bolaget vid en äktenskapsskillnad, utan att riskera hälftendelning av bolagets värde. I samtliga dessa fall brister regleringen i specifikation då ägarmaken ensidigt kan tillföra bolaget värden genom aktieägartillskott, nyemission eller annan överföring av giftorättsgods till bolaget.

⁸³ Ex. Dnr. 168 6648-23, 168 6254-23

⁸⁴ Dnr. 168 6399-23

⁸⁵ Dnr. 168 6649-23

⁸⁶ Ex. Dnr. 168168 6502-23

Möjligen skulle situationen gå att lösa i efterhand genom att utreda hur många andelar ägarmaken innehade vid upprättandet av förordet eller åtminstone vid det senaste bokslutet, vilket skulle bota den felaktiga formuleringen, men jag har valt att ange dessa som felaktiga. Av dessa förord har ägarmaken i 6% av fallen (33 av 540) också reglerat att avkastningen från företaget ska utgöra enskild egendom och i resterande 8% (44 av 540) blir avkastningen enligt huvudregeln giftorätt mellan makarna.

Det finns utöver dessa förord också 2% (12 av 540) äktenskapsförord där specifikationen är väl genomförd genom att beteckning och de antal aktier som ska utgöra enskild egendom är tydligt angivna.

6.5.3 Övriga tillgångar

Vad gäller bristande specifikation av viss egendom har jag funnit 1% (6 av 540) förord som gäller smycken med formuleringar av typen ”samtliga mina guldsmycken”, bohag och tavlor.⁸⁷ Det framgår inte närmare vilka de är eller värden vilket innebär att det är fritt fram för en make att ensidigt reglera värdet.

6.5.4 Fast egendom

Problemet uppkommer mycket sällan vid reglering av fast egendom då det flesta inser att det krävs en specifikation av vilken fastighet det gäller med fastighetsbeteckning och den har i nästan samtliga fall angetts i äktenskapsförorden. Det finns dock äktenskapsförord som bara reglerar ”fritidshuset” eller bostaden i X-stad” som troligen går att specificera i efterhand med hjälp av ägarskapet i fastighetsregistret så jag har noterat dem som korrekta. I ett förord regleras däremot att alla egendomar som förvärvas ”i Spanien” ska vara enskild egendom vilket öppnar för ensidiga dispositioner och måste ses som brist i specifikation.⁸⁸

⁸⁷ Dnr. 168 6868-23

⁸⁸ Dnr. 168 6610-23

6.5.5 *Privata pensioner*

Jag har funnit drygt 1% (7 av 540) äktenskapsförord som reglerar att privata pensioner ska vara enskild egendom.⁸⁹ Regleringen görs i formuleringar såsom ”samtliga mina privata pensionsförsäkringar” och lider av samma brist på specifikation som konton och aktier ovan.⁹⁰

6.5.6 *”Registrerad egendom”*

I ett äktenskapsförord är ambitionen att göra all egendom innan giftermålet och all egendom som står ”registrerad” på någon av makarna till enskild egendom.⁹¹ Övrig egendom som inte anses registrerad ska vara giftorättsgods. Formuleringen är olycklig då det inte går att utläsa vad som menas med denna registrering eller vilket register som åsyftas. Fast egendom som finns inskrivet i fastighetsregistret med registrerad ägare skulle kunna falla in under registreringen. Registrering av lös egendom skulle exempelvis kunna gälla bil, båt, hund och vapen. Dessa register för datumanteckningar och en registrering i efterhand skulle innebära ett ensidigt förfogande och underkännas utan ett nytt äktenskapsförord. Förordet saknar bilagor för att klargöra saken och något allmänt register över ägodelar finns inte. Skrivningen brister i specifikation och inbjuder till tvist om tolkningen formulering och bör därför underkännas.

6.5.7 *Framtida gåvor*

Ett äktenskapsförord anger att maken kommer att få framtida gåvor av sina föräldrar som ska utgöra hennes enskilda egendom.⁹² Vidare sägs att eftersom gåvorna innebär en ”värdemässig obalans” ska maken ha rätt att undanta ”vissa tillgångar till motsvarande värde” samtidigt som de skriver att balansen inte måste vara fullständig.

⁸⁹ Dnr. 168 6422-23

⁹⁰ Ex. Dnr. 168 6846-23

⁹¹ Dnr. 168 6362-23

⁹² Dnr. 168 6988-23

Makarna vill alltså upphäva effekten av föräldrarnas gåvobrev som de inte kan påverka på annat sätt. Formuleringen brister i specifikation kring vilka tillgångar som avses eller när värdemässig obalans har uppnåtts. Formuleringen anser jag vara felaktig och vill makarna jämna ut tillgångarna eller öka makens enskilda egendom får de skriva ett nytt äktenskapsförord då det aktualiseras. Om gåvorna inte hade varit hennes enskilda utan giftorättsgods hade de uppnått precis den utjämnningseffekt som de eftersöker utan att skriva äktenskapsförord.

6.5.8 Framtida omvandling av egendom från giftorättsgods till enskild egendom

Ett äktenskapsförord anger att likviden från försäljning av en gemensamt ägd fastighet med giftorätt i sin helhet ska utgöra makarnas enskilda egendom.⁹³ Vidare ska all annan egendom i äktenskapet utgöra enskild egendom. Försäljningslikviden är att anse som surrogat för den ursprungliga egendomen som är giftorättsgods. För eventuell värdeökning är grundprincipen att avkastning av giftorättsgods också är giftorättsgods men makarna kan komma överens om att omvandla egendomen till enskild. Att reglera att en viss förmögenhetsmassa ska utgöra enskild egendom i framtiden är däremot inte tillåten.

6.5.9 Framtida löneutbetalning som enskild egendom

I ett av de undersökta äktenskapsförorden regleras att en framtida engångsutbetalning som en del av ett anställningskontrakt ska vara enskild egendom.⁹⁴ ”Återstående lön samt sign. off bonus från nuvarande kontrakt... Beloppet kommer utbetalas till konto...” (om cirka två år) Det regleras också att all annan inkomst i äktenskapet ska utgöra giftorättsgods. Här avtalas alltså om att en framtida utbetalning ska undantas från giftorättsgodset. Utbetalningen är alltså en del av en tjänsteinkomst som om än avtalat idag inte förfaller till betalning förrän senare. Det går att resonera om att denna utbetalning ska hanteras enligt kontantprincipen och inte existerar innan den utbetalas

⁹³ Dnr. 168 6948-23

⁹⁴ Dnr. 168 6622-23

eller om då den redan är kontrakterad och specificerad i och med att den placerats i ett gällande anställningskontrakt inte är att se som framtida. Äktenskapsförordet innehåller dessutom brist i specificationskravet med ett konto som angivits utan behållning. Jag anser att utbetalningen ska ses som framtida och ej förfallen och då måste makarna skriva ett nytt förord efter att utbetalningen är gjord med god specifikation av var kapitalet är placerat.

6.5.10 Fordringar och skulder

I materialet finns tio äktenskapsförord varav åtta som hänvisar till en fordran genom ett skuldebrev eller revers och två hänvisar till fordrans uppkomst genom fastighetsförvärv. Detta är i sin ordning då det faller under definitionen i ÄktB 7:3 första stycket.⁹⁵ Ett av dessa förord rubriceras som ett tillägg där det inte uttryckligen hänvisas till något skuldebrev men jag tolkar det som att det finns i ursprungsförordet.⁹⁶ I samma förord regleras att skulder ska vara enskild egendom vilket är ogiltigt då skulden inte kan regleras på detta sätt. Det finns också sju äktenskapsförord som reglerar att en skuld ska utgöra enskild egendom vilket ovan konstaterades vara ogiltigt.⁹⁷

6.6 Övriga felaktiga äktenskapsförord

Under denna rubrik har jag sammanfört äktenskapsförord i strid med gällande rätt som hade gått att undvika genom större noggrannhet vid upprättandet, sammanlagt nio av 540 förord, det vill säga knappt 2%.

6.6.1 Förordnande om framtida gåvor eller Mahr

I mitt underlag finns ett äktenskapsförord som reglerar mahr. Mahr är en muslimsk sedvänja och ett avtal mellan makar där mannen åtar sig att ge sin brud en gåva som ska

⁹⁵ Ex. Dnr. 168-6419-23, 168 6320-23

⁹⁶ Dnr. 168-6281-23,

⁹⁷ Dnr. 168-6267-23

ge henne ekonomisk trygghet vid äktenskapets ingående eller då äktenskapet avslutas genom skilsmässa eller dödsfall. I detta äktenskapsförord har maken utlovat mahr till maken genom löfte om ett visst kapital (4000 jordanska dinarer, motsvarande 54 tkr⁹⁸) vid en framtida äktenskapsskillnad.⁹⁹ Högsta domstolen har i NJA 2017 s.168 underkänt mahr då man kom fram till att avtalet om mahr ska ses som ett avtal om en framtida partiell bodelning. Enligt ÄktB 9:13 kan makarna sluta ett föravtal inför ett omedelbart förestående äktenskapsskillnad. I detta fall är mahr inskrivet direkt i ett äktenskapsförord och ÄktB 9:13 som reglerar föravtal är inte tillämpligt. Domstolen säger vidare att ett avtal om att i framtiden utge mahr är att betrakta som en benefik rättshandling och förutsatt att det förelåg en gävoavsikt vid avtalstillfället kan avtalet vara att likna vid en utfästelse om gåva. Enligt 8 kap. 2 § ÄktB är en utfästelse av den ena maken att under äktenskapet ge den andra maken en gåva utan verkan. Bestämmelsens syfte är dels att skydda en make mot oöverlagda åtaganden, dels att skydda borgenärerna mot illojala dispositioner mellan makar. Det står klart att åtaganden i ett avtal om mahr är föranlett av äktenskapet. De skäl som bär upp regleringen i 8:2 gör sig därmed gällande och det även om mahravtalet har träffats inför äktenskapets ingående är detta äktenskapsförord därför felaktigt.

I två äktenskapsförord avtalar makarna om att en make ska utge ett fast engångsbelopp till sin maka vid äktenskapsskillnad.¹⁰⁰ Skrivningen om engångsbeloppet är i det närmaste att jämställa med ett föravtal om en framtida partiell bodelning mellan makar, inte ett äktenskapsförord. Enligt ÄktB 8:2 är en utfästelse om gåvor mellan makar inte giltig.

⁹⁸ Kursdag 2025-08-14

⁹⁹ Dnr. 168 6929-23

¹⁰⁰ Dnr. 168-6850-23, 168-6205-23

6.6.2 *Nyttjanderättsreglering utan skilsmässa*

Jag har funnit två förord som är utan verkan då det inte går att reglera nyttjanderätter vid bodelning i äktenskapsförord eftersom nyttjanderätt tillfaller den make som har störst behov efter en skälighetsbedömning enligt ÄktB 11:8. Det ena äktenskapsförordet reglerar att en fastighet ska vara makens enskilda egendom vid skilsmässa eller ”annan osämja i äktenskapet”. Det tar närmast sikte på att nyttjandet av huvudbostaden ska tillfalla maken och nyttjandet av ett komplementhus på samma fastighet tillfaller maken. Fastigheten ägs av maken men utgör giftorättsgods då annan reglering saknas.¹⁰¹ Ett familjerättsligt avtal att skicka ut maken på undantaget vid osämja borde falla redan av den vårdplikt makar har mot varandra i ÄktB 1:2 och principen att de ska leva med en liknande ekonomisk standard. Jag kan inte se att hon kan tvingas flytta ut till undantaget med mindre än en behovsprövning vid bodelning på grund av skilsmässa.

Ett annat förord vill reglera nyttjanderätten av en hyresrätt och använder uttrycket enskild hyresrätt.¹⁰² Prövningen av vilken make som har rätt till bostaden görs genom en helhetsbedömning och kan avgöras till fördel för den av makarna som är vårdnadshavare och har barn boende hos sig eller vem som har lättast att skaffa ett annat boende.¹⁰³ Den make som tilldelas bostaden måste avräkna värdet eller kompensera den andra maken vid bodelningen.¹⁰⁴ För en hyresrätt har övertagande make rätt att bli insatt som hyresgäst.¹⁰⁵

6.6.3 *Full ekonomisk åtskillnad under pågående äktenskap*

Ett av de undersökta äktenskapsförorden vill reglera situationen att makarna flyttar isär och lever som särbos med helt separat ekonomi men fortsätter vara gifta.¹⁰⁶ De har

¹⁰¹ Dnr. 168 7003-23

¹⁰² Dnr. 168 4918-23

¹⁰³ Agell Brattström s. 238 ff.

¹⁰⁴ ÄktB 11:10

¹⁰⁵ Jordabalken 12:33 st. 2

¹⁰⁶ Dnr. 168 6769-23

bestämt ett brytdatum där de därefter ska ha helt separat ekonomi. Det finns också ett tidigare äktenskapsförord som reglerar att alla tillgångar som makarna tillfört boet men som är förvärvade innan äktenskapet ska vara enskild egendom. Tillgångar som är förvärvade efter brytdatumet ska också utgöra enskild egendom.

Frågan om det går att använda ett äktenskapsförord för att skapa en ekonomisk situation som om makarna inte längre är gifta med varandra är intressant att diskutera. Vilken är kärnan i äktenskapet som institution och i äktenskapsbalken? Finns det utrymme för att ta denna undantagsmöjlighet så långt att makarnas överenskommelse innebär att de sätter hela lagstiftningen ur spel? Det som talar för är att makarna har avtalsfrihet inom de ramar som uppställts inom familjerätten som handlar om rättsverkan mot tredje man och mot en oskälig fördelning mellan dem. De ska gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa.¹⁰⁷ De har en upplysningsplikt kring ekonomiska förhållanden och ska enligt förarbetena till lagen vara lojala mot varandra.¹⁰⁸

Det som talar mot är att om syftet är att skapa en situation där makarnas äktenskap inte har något juridiskt innehåll uppfyller det inte längre den grundläggande försörjningsskyldigheten mot varandra och skyddsyftet för den svagare parten.¹⁰⁹ Går det att tala om en svagare part då de till synes har gjort en överenskommelse som tillvaratar båda makars ekonomiska intresse fram till brytdatumet och att de därefter har helt separerad ekonomi? Makar har en ekonomisk skyldighet att sörja för varandra och se till att båda lever på ungefär samma ekonomiska nivå. Om de ekonomiska situationerna i framtiden skiljer sig åt väsentligt har den ena maken rätt att kräva kompensation av den andre. Makar har flera plikter mot varandra enligt ÄktB 1:2. Makar skall visa varandra trohet och hänsyn. Om en make brister i sin omsorg mot den andre

¹⁰⁷ ÄktB 1:2

¹⁰⁸ Prop. 1986/87:1 s.113

¹⁰⁹ ÄktB 6:1 och 6:2 och Prop. 1986/87:1 s. 123

finns det inga rättsliga sanktioner att ta till förutom en talan om jämkning av avtalsinnehållet. I rättsfallet NJA 2020 s.624 fanns en överenskommelse om att maken skulle betala en skifteslikvid på mindre än hälften jämfört med utfallet ifall en hälftendelning skett. Domstolen menade att en snedfördelning i sig inte är skäl nog att jämka ett avtal på grund av oskälighet men tillsammans med andra omständigheter såsom psykisk ohälsa hos mannen jämkades avtalet till en hälftendelning. Det fanns barn i äktenskapet vilket också påverkade utfallet.

Jag noterar att de i äktenskapsförordet utelämnat en reglering av tillgångar som tillkommer äktenskapet i form av testamentsförordnande eller förmånstagarförordnande. Det skulle då innebära att förvärv av dessa två typer av tillgångar skulle utgöra giftorätt. Svaret på frågan om det går att använda ett äktenskapsförord för att skapa en ekonomisk situation som om makarna inte längre är gifta med varandra är enligt min tolkning nej.

6.6.4 Olika rättsföljd vid bodelning på grund av skilsmässa och dödsfall

I ett äktenskapsförord finns det ett testamentariskt förordnande med olika rättsföljd vid skilsmässa respektive dödsfall.¹¹⁰ Skillnaden består i att den enskilda egendom som bröstarvinge ärver som efterarv vid den andre makens dödsfall vid en bodelning på grund av skilsmässa ska tillfalla maken. Det testamentariska förordnande är ogiltigt eftersom testamentsvittnen saknas.

Två äktenskapsförord som anger viss egendom som enskild egendom reglerar att det bara är giltigt vid bodelning i händelse av skilsmässa, inte vid dödsfall, vilket är felaktigt.¹¹¹ Bodelningsförfarandet är detsamma vid skilsmässa respektive dödsfall och det går därför inte att särskilja dessa två utan ett äktenskapsförord gäller i båda fall. I

¹¹⁰ Dnr. 168 6769-28

¹¹¹ Dnr. 168 6241-23

litteraturen anses att det inte enligt svensk rätt är tillåtet med denna typ av reglering.¹¹² Skälet är att det finns olika rättsföljd vid bodelning på grund av skilsmässa eller dödsfall vad gäller otillbörliga förfoganden av lös egendom och rådighetsinskränkningar till fast egendom. Frågan har även prövats och underkänts i NJA 1970 s.320 där domstolen kommer fram till att giftorättsgodset måste vara statiskt och alltså inte kan ändras beroende på anledningen till bodelningen.

6.7 Korrekta äktenskapsförord att notera

Här har jag samlat ett antal goda exempel på hur ett äktenskapsförord kan upprättas på ett korrekt sätt tillsammans med kommentar kring urvalet.

6.7.1 Bestämd tidpunkt för egendomens status

I materialet ingår nio äktenskapsförord med en reglering av typen att all egendom som makarna äger innan äktenskapets ingående ska vara enskild egendom och all egendom som förvärfvas därefter ska vara giftorättsgods.¹¹³ Detta sätt att reglera egendomsordningen i äktenskapet kan vara lockande då den gemensamma ekonomin tar sin början först vid äktenskapets start. Svårigheten med detta är flera men det är i sak inte materiellt felaktiga. Det krävs att makarna vid senare äktenskapsskillnad lyckas visa vad som tillhört var och en av dem vid äktenskapets ingående även om lång tid har förflutit. Särskilt bekymmersamt kan det vara ifall det finns surrogatkedjor att följa och problematik med sammanblandning av tillgångar. Ett sätt att underlätta detta skulle vara att noggrant specificera vad makarna äger vid äktenskapets början.

Å andra sidan kan det resoneras kring det som är den stora skillnaden mellan äktenskap och samboskap, nämligen att utgångspunkten vid äktenskap är att makarna får giftorätt i alla varandras tillgångar. Vill man inte dela sin ekonomi med sin make är

¹¹² Agell & Brattström s. 110 f f.

¹¹³ Ex. Dnr. 168 6403-23, 168 6766-23, 168 6849-23, 168 6979-23

det klokare att avtala om full egendomsskillnad och bara föra in egendom i äktenskapet som makarna införskaffar och äger gemensamt. Motsatt resonemang kan också föras och det kan tyckas rimligt att giftorättsgemenskap bara borde uppkomma för egendom som tillkommit under den tid som makarna har gemensam ekonomi och ett försörjningsansvar för varandra men svensk rätt har valt den förra lösningen.

6.7.2 Hänvisning till tidigare äktenskapsförord

Ett äktenskapsförord gör all egendom i äktenskapet till giftorätt och det stadgas särskilt att en bostadsrätt utgör giftorätt.¹¹⁴ Syftet kan möjligen vara att öka tryggheten för en juridiskt okunnig maka i att värdet av bostadsrätten delas. Reglering påverkar inte bodelningen såtillvida att en gemensam bostad tilldelas make efter behovsprövning oavsett vem som äger den. Slutligen hänvisas till ett tidigare äktenskapsförord inlämnat under 2005 som fortsatt gällande. I och med skrivningen i det nya förordet att all egendom ska utgöra giftorättsgods finns ingen ytterligare egendom att förordna om och det tidigare äktenskapsförordet är utan verkan. Ifall det skulle finnas undantag från giftorätten i det tidigare förordet är de upphävdade i och med att ett nytt äktenskapsförord upphäver ett gammalt.

6.7.3 Ojämn fördelning av tillgångarna

För 3,5% av äktenskapsförorden (19 av 540) har jag funnit en ojämn fördelning av tillgångarna på det viset att den ena makens alla tillgångar ska vara enskild egendom och den andres giftorättsgods. Av de nitton är femton skrivna till makans fördel där alla hennes tillgångar blir hennes enskilda egendom och fyra till makens fördel. Regleringen i sig är inte i strid med gällande rätt men det går inte att dra för långtgående slutsatser av dem då det inte framgår hur stor den totala förmögenhetsmassan är. Det är troligen ett utslag av ojämna ekonomiska förhållanden och till förmån för den make som har den sämre ekonomiska situationen.

¹¹⁴ Dnr. 168 6250-23

Möjligen skulle en jämkning enligt ÄktB 12:3 kunna vara aktuell senare då snedfördelningen inte behöver ha funnits från början utan kan ha uppkommit under äktenskapet. Denna regel ska tillämpas restriktivt och det krävs att ena maken vid en helhetsbedömning i betydande grad missgynnas och snedfördelningen blir påtaglig. I ett litet bo kan jämkning bli aktuell även med en liten snedfördelning då den förfördelade makens lott är liten medan det i ett större bo kan saknas skäl för jämkning även med en avtalad skevdelning då det ändå innebär att den förfördelade maken tilldelas betydande tillgångar. Även jämkning på grund av ett kort äktenskap under fem år skulle kunna komma i fråga. I dessa fall ser jag inget skäl till jämkning.

Vid dödsfall kan basbeloppsregeln i ÄB 12:5 bli aktuell för tillämpning. Skyddsregeln innebär att den efterlevande maken alltid har rätt till ett garanterat minimibelopp på fyra prisbasbelopp, för 2024 är fyra prisbasbelopp 229 200 kr. Basbeloppsregeln går före alla andra anspråk vilket kan utläsas i ärvdabalken 3:1 st. 2 som föreskriver att ett testamente som inskränker efterlevande makes arvsrätt saknar verkan.

6.7.4 Privat pension som enskild egendom

Det finns ett intressant äktenskapsförord som reglerar privata pensioner.¹¹⁵ Makarna överenskommer att makens två privata pensionsförsäkringar, väl specificerade till belopp och identifikationsnummer, ska vara hans enskilda egendom. De reglerar också att avkastning på enskild egendom också ska vara enskild. Det finns ett tillägg för dessa försäkringar som säger att ifall han ”tillför värde” till försäkringarna blir hela värdet av pensionsförsäkringarna istället giftorättsgods. Det är alltså en typ av vite som faller ut i händelse av ytterligare inbetalningar till pensionsförsäkringen. I händelse av bodelning

¹¹⁵ Dnr. 168-6902-23

är det förhållandevis enkelt att ta reda på ifall det gjorts några extra inbetalningar till försäkringarna.

6.8 Onödiga förordnanden

Det finns ett antal äktenskapsförord som upprättats och reglerar förhållanden som redan följer av gällande rätt och som makarna hade kunnat avstå ifrån med bättre kunskaper. Det kan möjligen finnas andra skäl till upprättandet som att makarna vill göra ägarskapet tydligt och undvika konflikter om äganderätt vid en framtida bodelning.

I materialet ingår ett tiotal äktenskapsförord där det först stadgas att all egendom ska vara enskild för att sedan göra en uppräknings av ett antal tillgångar, exempelvis fastigheter, där det ska ”särskild noteras” eller ”exempelvis” att egendomen är enskild.¹¹⁶ Dubbelförordnandet är helt onödigt och skälet till upprättandet tolkar jag som att det ska tjäna som en upplysning eller bevisföring om äganderätt mellan makarna men skrivningen utgör inget hinder för registrering.¹¹⁷

I ett äktenskapsförord har makarna förordnat om att all egendom ska vara enskild egendom som vardera maken äger innan äktenskapets ingående. Dessutom regleras särskilt att ”egendom som samägs av makarna vid äktenskapets ingående ska undantas från bodelning”.¹¹⁸ Ifall egendomen samägs i lika stora andelar slår förordet in en redan öppen dörr. I andra fall behålls kvotdelen av ägandet som enskild egendom. I samma förord regleras också att ”gåvor vars värde inte kan betraktas som ringa vid en samlad bedömning av makarnas ekonomiska förhållande” ska utgöra enskild egendom. Regleringen tar närmast sikte på personlig egendom som kan undantas från bodelning. Här regleras alltså situationen att gåvor av större värde ska vara enskild egendom och

¹¹⁶ Ex. Dnr. 168-6283-23, 168 6482-23

¹¹⁷ RH 1992:49

¹¹⁸ Dnr. 168 6662-23

gåvor av ringa värde är personlig egendom som inte ska ingå i bodelningen. Rättsföljden är densamma och regleringen helt onödig.

Ett äktenskapsförord anger makens tjänstepensioner som enskilda men eftersom lagstiftningen är tydlig med att tjänstepensioner inte är del av giftorättsgodset är regleringen onödig.¹¹⁹

Jag har funnit fem äktenskapsförord med konstruktionen att ett belopp som är enskild egendom används som en del av ett fastighetsköp där fastigheten är giftorättsgods.¹²⁰ Målet är att behålla kontantinsatsen som enskild egendom trots att det sammanblandats med en fastighet som utgör giftorätt. Det finns inget hinder mot att i äktenskapsförord reglera att egendom intill ett visst värde, som en fastighet upp till anskaffningsbeloppet, tillhör ägaren som enskild egendom men den överskjutande delen utgör giftorättsgods¹²¹ Ett av de fyra undersökta äktenskapsförorden reglerar att utöver beloppet också värdeförändring på inbetalningen ska utgöra enskild egendom.¹²² Det rör sig då snarare om att en andel av huset utgör enskild egendom istället för ett visst belopp vilket är i sin ordning så länge det inte rör en andel av hela boet.¹²³

6.9 Förordnande om lagval

Lagval innebär att makarna i sitt äktenskapsförord kommer överens om vilken lands domstol och rättsordning som ska tillämpas vid tolkning och tvister av innehållet i äktenskapsförordet eller andra rättsförhållanden som är aktuella mellan dem. Det fastslogs i rättsfallet NJA 1997 s. 37 att det inte finns något hinder mot att ett äktenskapsförord kompletteras och registreras med en lagvalsklausul förutsatt att

¹¹⁹ Dnr. 168 6190-23

¹²⁰ Dnr. 168 6259-23, 168 6206-23 m fl.

¹²¹ Teleman Bodelning s. 57 och Wallin s. 50 Familjerättsliga avtal 1960 eller Om avtal mellan makar 1981

¹²² Dnr. 168 6206-23

¹²³ Agell Brattström s. 112

förordet också reglerar andra förhållanden mellan makar som kan registreras i ett äktenskapsförord, det vill säga uppfyller typtvånget.

I min undersökning kan märkas en stor skillnad i antal äktenskapsförord med en lagvalsklausul jämfört med tidigare undersökningar. Jag har funnit att sammanlagt 44% (240 av 540) av äktenskapsförorden innehåller en lagvalsklausul och i samtliga fall har makarna valt svensk rätt. Av dessa har 109 tagit juridisk hjälp och har en logotyp från en juristfirma på dokumentet medan 131 saknar logga. Utvecklingen förutsågs redan i förarbetena till 1990 års lag genom ett uttalande från det föredragande statsrådet om att många makar sannolikt kommer att använda sig av ett äktenskapsförord för sina lagvalsavtal.¹²⁴ Lagvalsavtal är till skillnad från äktenskapsförord, bodelningsavtal och gåvoavtal, direkt gällande inte bara mellan makarna utan också mot tredje man.

6.10 Enskild egendom som förvärvats genom arv, gåva, testamente och förmånstagarförordnande.

I min undersökning har jag funnit att av de 540 undersökta förorden finns en reglering av någon av punkterna i ÄktB 7:2, gåva, arv, testamente och förmånstagarförordnande i sammanlagt 130 fall vilket motsvarar 24%. För de äktenskapsförord som reglerar att all egendom, nuvarande och tillkommande, i äktenskapet ska vara enskild respektive giftorätt, sammanlagt 238 stycken, har 65 av dem särskilt reglerat tillkommande egendom i äktenskapet genom gåva, arv, testamente eller förmånstagarförordnande. I sju fall gäller det samtliga fyra punkter, i 48 fall gäller det gåva arv och testamente, i sex fall gåva och arv, i ett fall arv och testamente och i tre fall endast arv. Gemensamt för dessa regleringar är att de är onödiga eftersom makarna redan kommit överens om att det inte ska finnas giftorätt i äktenskapet.

¹²⁴ Prop. 1989/90:87 s. 41

För återstående äktenskapsförord det vill säga de som inte har avtalat om full egendomsskillnad eller full giftorättsgemenskap enligt ovan, är sex fall för alla fyra punkter, i 41 fall gäller det gåva arv och testamente, i fem fall gåva och arv, i ett fall endast gåva, i två fall gåva och testamente och i tio fall endast arv. Sammanlagt 65 äktenskapsförord även här.

Den försäkrade har rätt att förordna om att utfallande belopp från försäkring ska vara förmånstagarens enskilda och denna möjlighet används i de allra flesta fall.¹²⁵ Det finns därför bara 13 fall i makarnas äktenskapsförord där de har kommit överens om att utfallande belopp från ett förmånstagarförordnande ska utgöra enskild egendom. Förklaringen till detta är sannolikt att det i samband med upprättande av ett försäkringsavtal för privatpersoner i normalfallet finns ett antal standardförordnanden som den försäkrade kan välja mellan. Den försäkrade får också ta ställning till om utfallande belopp ska utgöra enskild egendom hos förmånstagaren och om denne ska tillåtas att i framtiden ändra förordnandet genom att själv göra om det utfallande beloppet till giftorättsgods.

6.11 Felaktiga äktenskapsförord upprättade med juridisk hjälp

Denna grupp av felaktiga äktenskapsförord ingår i de olika rubricerade felaktigheter som redovisats ovan. Antalet förord med materiella tveksamheter trots juristhjälp borde vara noll men det är det inte. Att också yrkesverksamma jurister gör fel är en tydlig indikation på vikten av att tydliggöra rättsläget för att undvika registrering av materiellt felaktiga äktenskapsförord. Fyra procent (22 av 540) av de undersökta äktenskapsförorden har en logotyp från en jurist- eller advokatbyrå men har trots detta ett felaktigt materiellt innehåll. Den övervägande felaktigheten i dessa förord är precis som för den övriga gruppen bristande specifikation. Detta är mycket anmärkningsvärt

¹²⁵ Försäkringsavtalslagen FAL 14:3 st. 3

och allvarligt då makarna har anlitat en juridisk byrå eller advokat för att säkerställa att de upprättar ett korrekt äktenskapsförord och har all anledning att utgå från att det blir korrekt men utfallet riskerar att bli ett annat än det önskade.

Om makarna tror sig vara bundna av ett äktenskapsförord skrivet i strid med gällande rätt riskerar en av dem att missgynnas. En make litar på sitt juridiska ombud och kanske avstår att klandra ett äktenskapsförord trots att vederbörande har rätt i sak. En annan make som tror sig ha rätt att ensidigt reglera storleken på sin enskilda egendom kan drabbas av att det inte är möjligt att med rättslig verkan skriva ett äktenskapsförord med ett sådant innehåll. Även om makarna har betalt för att få hjälp av en mall med ett större inslag av egeninsats är det förstås samma grundkrav som med annan juristhjälp, att det slutliga dokumentet är korrekt utformat.

Det är rimligt att makarna kan ställa krav på att den hjälp man får är korrekt och får den rättsföljd som de vill och dessutom slippa riskera att behöva tvista i efterhand. Här kan diskuteras en skadeståndsskyldighet för en skadelidande i ett bodelningsärende men det innebär en separat process och med tanke på den långa tid som kan förflyta mellan upprättandet av ett äktenskapsförord och tidpunkten kan det innebära betydande bevissvårigheter och att det juridiska ombudet eller byrån kanske inte längre är verksamt. Trots att det finns tydlig kritik att rikta mot de juridiska byråer som upprättar ogiltiga klausuler i äktenskapsförord så hör en djupare diskussion om vad som är den bästa metoden att hantera dessa byråer inte till huvudfokuset för uppsatsen. Jag kommer därför inte närmare att gå in på detta område men kan konstatera att situationen inte är tillfredsställande.

6.12 Sammanfattning

Nu har jag redogjort för de äktenskapsförord i mitt urval som jag har funnit strida mot gällande rätt. Jag har i kapitlet också gjort ett antal andra observationer. Det gäller

äktenskapsförord som är korrekta och kan tjäna som goda exempel, onödiga förordnanden och annat såsom lagvalsklausuler, förordnanden enligt ÄktB 7:2 och felaktigheter upprättade med juridisk hjälp.

7 Förbättringsförslag de lege ferenda

7.1 Inledning

Det har vid tre tillfällen, 2006, 2013 och nu 2025 konstaterats att dagens system med registrering av äktenskapsförord med endast en formell prövning inte är ändamålsenlig. Det registreras oacceptabelt många materiellt felaktiga äktenskapsförord hos Skatteverket. Andelen äktenskapsförord som registrerats i strid med gällande rätt ligger på 33% i mina föregångares undersökningar och för min del på 34%. En förändring är angelägen då det finns ett stort antal gifta par som tror sig ha registrerat ett materiellt giltigt äktenskapsförord trots att så inte är fallet. Problemet skapar en rättsosäkerhet och riskerar att belasta rättssystemet eller bodelningsmannasystemet med onödiga processer. Rättssystemets ändamål måste var att leverera en lösning som uppfattas som rättvis och göra det enkelt för äkta makar att göra rätt och svårt att göra fel i det fall de vill göra avsteg från äktenskapsbalken. Vi kan konstatera att så inte är fallet idag och jag kommer därför nedan att komma med några förslag för att förbättra situationen.

7.2 Utöka instruktionen

En instruktion för att undvika de vanligaste materiella felaktigheterna vid upprättande av ett äktenskapsförord saknas helt på Skatteverkets hemsida. Ett lägsta krav för att komma till rätta med de felaktigheter som har konstaterats vid undersökningarna vid tre tillfällen är att upprätta en instruktion på grundläggande nivå. Lämpligen i den befintliga FAQ (Frequently Asked Questions, på svenska vanligt ställda frågor) som numera

finns på Skatteverkets hemsida.¹²⁶ Skatteverkets FAQ för äktenskapsförord innehåller per 2025-08-14 har bara två frågor upptagna med mycket allmänt hållna svar;

”Vad ska vi tänka på innan vi skickar in vårt äktenskapsförord till Skatteverket för registrering?

Svar: Kontrollera att äktenskapsförordet är

- undertecknat av er båda
- daterat.

Skicka in äktenskapsförordet i original. Kom ihåg att betala ansökningsavgiften.”

Hur upphäver eller ändrar vi vårt äktenskapsförord?

Svar: Vill ni upphäva eller ändra ett tidigare äktenskapsförord måste ni skriva ett nytt äktenskapsförord och ansöka om att få det registrerat. I det nya äktenskapsförordet skriver ni vad som gäller nu.”

Ett effektivt sätt att minska antalet felaktigheter i registrerade äktenskapsförord utan att öka makarnas kostnader skulle vara att ge en bättre vägledning genom en utförligare FAQ på Skatteverkets hemsida. Ändringen kan göras som en del av den ordinarie verksamheten utan ökade kostnader för myndigheten. Instruktionen skulle ta upp de vanligaste fallgropar som lurar då förord skrivs som gäller specifikationskravet och typtvånget. Det bör också finnas en tydlig förklaring att registermyndigheten inte gör någon materiell prövning av innehållet i de registrerade förorden. Även en kortfattad redogörelse av möjliga rättsföljder av felaktigt materiellt innehåll vore på sin plats. Dessutom behövs ett förtydligande kring att äganderätt inte regleras i äktenskapsförord och testamentsförordnanden inte kan göras i ett äktenskapsförord. De förbättrade

¹²⁶ Hemsida 2025-08-14

skatteverket.se/privat/etjansterochblanketter/svarpavanligafragor/aktenskapsregistret/aktenskapsforord

instruktionen får rimligen följden att osäkra makar väljer att ta juridisk hjälp istället för att chansa, och därmed att andelen materiellt felaktiga äktenskapsförord kan minskas.

Skatteverkets FAQ skulle kunna se ut som följer;

Vad krävs ifall jag vill förordna om att viss egendom ska vara enskild egendom?

För att göra ett undantag från äktenskapsbalkens hälftendelning genom ett äktenskapsförord måste makarna vara överens och det ska inte vara möjligt för endera maken att ensidigt reglera den enskilda egendomens storlek genom att inte specificera den tillräckligt noggrant. Tänk på att om du vill göra en viss egendom till enskild egendom är det viktigt att det tydligt går att utläsa vilken egendom det gäller. För ett **bankkonto** krävs att du uppger kontonummer, behållningen på konton och vid vilket datum avläsningen av värdet gjordes. Om det gäller ett **aktieinnehav** måste specifikationen omfatta vilken aktie du innehar, hur många och var de förvaras. Helst med ISIN-kod (International Securities Identification Number) som är en identifikationskod för varje enskilt finansiellt instrument. Specifikation av förvaringen kan vara konto- eller depånumret för en aktiedepå, värdepapperskonto (VP-konto), investeringssparkonto (ISK), pensions- eller kapitalförsäkring. Gäller det en **fastighet** bör fastighetsbeteckningen anges med kommun, område och beteckning. Om det gäller en **annan typ av egendom** ska den vara så noggrant specificerad så att en utomstående person kan identifiera den. Beskriv den noggrant till egenskaper och utseende och bifoga gärna en bild.

1. Vad måste ett äktenskapsförord innehålla utöver att formkraven är uppfyllda?

Formkraven innebär att ett äktenskapsförord måste vara skriftligt, daterat och underskrivet. Ett äktenskapsförord reglerar fördelningen av tillgångar i äktenskapet vid händelse av bodelning vid äktenskapsskillnad eller dödsfall. Det innebär att förordet ska visa vad som är giftorättsgods och vad som är enskild egendom i äktenskapet och du måste därför använda dessa två begrepp i ditt äktenskapsförord. Som äkta makar är det

ni själva som ansvarar för att innehållet i ert äktenskapsförord är korrekt och inte i strid med lagstiftningen. Om ni känner er osäkra rekommenderar vi att ni tar juridisk hjälp.

2. Kan ett äktenskapsförord reglera ägandet av våra tillgångar?

Ett äktenskapsförord reglerar inte ägandet av tillgångar mellan makar och även om ni skriver det i ett förord har det ingen rättsverkan. Utgångspunkten i lagstiftningen är att makarna under äktenskapet fortfarande svarar för sina egna tillgångar och skulder och vill makar ändra på ägarfrågan måste det göras på annat sätt än genom äktenskapsförord. Du kan alltså inte reglera ägarfrågor i ditt äktenskapsförord.

3. Kan ett äktenskapsförord reglera vad som händer med mina tillgångar vid dödsfall?

Ett äktenskapsförord kan inte reglera vad som händer med era tillgångar i samband med dödsfall. Vid dödsfallet görs en bodelning mellan den avlidnes dödsbo och den efterlevande maken men vad som händer med den avlidnes tillgångar vid arvskiftet regleras antingen av den legala arvsordningen eller av ett testamente. Du kan alltså inte bestämma vad som ska hända med dina tillgångar i händelse av dödsfall genom ett äktenskapsförord utan detta måste regleras i ett testamente eller följer av den legala arvsordningen.

7.3 Registrering med materiell prövning

Ett annat alternativ är en förändring av registreringsförfarandet till att kräva en materiell prövning för registrering av äktenskapsförord. Kravet kan läggas på tre olika nivåer och skiljer sig åt vad gäller kvalitet och kostnad. Den materiella prövningen skulle kunna göras på olika nivåer, en grundläggande nivå, en med notariathjälp eller en noggrannare nivå med bouppteckningsman och jag resonerar nedan om för- respektive nackdelar med de olika alternativen. Kostnaden för att säkerställa ett korrekt materiellt innehåll står i proportion till noggrannheten då det skulle innebära krav på juridisk kompetens för att

kunna upprätta äktenskapsförordet. Dessutom möjligen höjda försäkringspremier för felaktigheter för de jurister som sysslar med detta område.

7.3.1 Grundläggande nivå

Om den görs på en grundläggande nivå skulle Skatteverkets bara sortera bort de direkt felaktiga äktenskapsförorden som till exempel strider mot specifikationskravet eller på annat sätt uppenbart inte är förenliga med de materiella krav som ställs på ett äktenskapsförord. Ett förord som inte uppfyller kraven skulle avvisas från registrering och makarna skulle få återkomma med ett nytt förslag. Fördelen med detta förslag är att både ansvar för det materiella innehållet och kostnaderna tills största delen även fortsättningsvis skulle ligga på makarna och att antalet felaktiga äktenskapsförord skulle minska. Nackdelen skulle vara att det även fortsättningsvis skulle kunna registreras förord i strid med gällande rätt ifall prövningen brister, men antalet borde vara färre. En annan nackdel är kostnaden då det skulle ställa högre kompetenskrav på Skatteverkets handläggare och kräva mer utbildning och tuffare rekrytering. En tredje nackdel skulle vara ansvarsfrågan där det allmänna tar på sig ett ansvar för det materiella innehållet och skulle möjligen bli tvungna att svara ekonomiskt för felaktigheter om inte någon typ av ansvarsfriskrivning eller ansvarsdelning görs. Med tanke på den höga andelen brister i specifikationskravet i både min egen och mina föregångares undersökningar, skulle antalet felaktiga förord som registreras minskas rejält.

7.3.2 Krav på notariathjälp

Ett krav på jurist- eller notariathjälp för upprättande av äktenskapsförord skulle höja nivån på de inlämnade äktenskapsförorden. Fördelen skulle vara att fler äktenskapsförord blir korrekta och tvisterna skulle bli färre även om jag ovan konstaterat att felaktigheter kan göras ändå. I de fall där misstag gjorts kan ombudets ansvarsförsäkring respektive ett ansvar för notariens myndighetsutövning täcka upp de misstag som gjorts. Nackdelarna är desamma som i förslaget ovan i 6.3.1 vad gäller kostnader och rekrytering men ansvaret skulle tydligare ligga på notarien. Det skulle

kunna ta längre tid att upprätta ett äktenskapsförord ifall antalet notarier inte är tillräckligt.

7.3.3 Bodelningsförrättares prövning

En ännu noggrannare prövning skulle kräva en juridisk kompetens som närmare undersöker innehållet i äktenskapsförordet i jämförelse med gällande rätt innan registrering görs. Den skulle göras utanför Skatteverkets registreringsförfarande och vara obligatorisk. Prövningen skulle närmast vara en att jämföra med en bodelningsmans uppdrag och skulle med fördel kunna utföras av densamme. Denna prövning skulle precis som i ett bodelningsuppdrag vara förenklad och summarisk jämfört med domstolsprövning men skulle ytterligare minska antalet felaktiga äktenskapsförord som registreras. Kostnaden för makarna skulle öka då det skulle krävas fler arbetstimmar av en dyrare bodelningsman eller att en sådan utses i de flesta fall då makarna inte kommer överens. Det skulle vara en fördel då en prövning av innehållet skulle göras i förväg vilket skulle göra att färre tvister hamnar i domstol.

7.4 Något om kostnader

Ju högre krav som ställs på det materiella innehållet i ett äktenskapsförord desto högre kostnader. Avvägningen handlar i slutänden om vilket pris makarna är beredda att betala för att säkerställa upprättandet av ett materiellt riktigt äktenskapsförord och vilket värde det allmänna sätter på tilliten till registreringsförfarandet och att undvika tvister i domstol. Hur stor del av beslutet ska ligga på makarna och hur stor del på det allmänna?

Min undersökning har visat att en övervägande andel av registrerade äktenskapsförord idag upprättas av makarna själva utan juridisk hjälp. Ett skäl till detta skulle vara att lagstiftarens syfte att området ska vara så lätt att begripa att makarna kan sköta detta utan inblandning av myndigheter eller juridisk expertis. Min och mina föregångares undersökningar visar tydligt att så inte är fallet då felaktigheterna är

många. Ett annat skäl kan vara ekonomisk tillsammans med en underskattning av områdets komplexitet och en övertro på den egna förmågan. Tanken att det är dyrt att anlita juridisk hjälp och makarna klarar av detta på egen hand.

Enligt riktlinjerna för Sveriges domstolar uppgår kostnaden för juridisk rådgivning till 1982.50 kr per timme (2025).¹²⁷ Även en bouppteckningsmans taxa kan ligga på samma nivå men ligger oftast högre då det krävs erfarna och kunniga jurister för att kunna utses till bouppteckningsman. Om makarna anlitar en advokatbyrå kan priset för en konsultation ligga flera tusenlappar högre. Långt ifrån alla jurister vill binda sig till ett fast antal timmar och pris för konsultation och upprättande, men som exempel tar Familjens jurist ett enhetspris vid upprättande av äktenskapsförord kombinerad med juridisk hjälp på 4995 kr (2025).¹²⁸

Skulle kravet vid upprättande av äktenskapsförord höjas så att det krävs notariathjälp är det troligt att många byråer skulle erbjuda denna typ av tjänst till liknande timtaxa eller fast pris. Ökad konkurrens och en standardisering av innehållet borde leda till lägre taxa över tid men ett rimligt antagande är att prisbilden skulle hamna åtminstone på ovanstående nivå.

Ifall lösningen skulle ligga i att anlita en bouppteckningsman och få en individuell prövning av äktenskapsförordet skulle kostnaden kunna bli väsentligt högre ifall inte någon fast prislista motsvarande domstolstaxa kan upprättas. Samtidigt kräver noggrannare övervägande fler arbetstimmar i ärendet så min slutsats är att gränsen för när kostnaden överstiger nyttan i de flesta fall skulle passeras för denna typ av prövning.

Det finns möjlighet för en ekonomiskt svagare part att få rättshjälp för att minska kostnaden. Enligt Rättshjälpslagen måste en sökande ha en inkomst understigande 260

¹²⁷ Hemsidan domstol.se (rådgivning enligt rättshjälpslagen) 2025-08-14

¹²⁸ Hemsidan familjensjurist.se/ prislista 2025-08-14

000 kr vilket motsvarar en månadslön på 21 667 kr.¹²⁹ Siffran blir 15 000 kr högre per barn och år upp till 75 000 kr.¹³⁰ Gränsen ligger idag långt under den genomsnittliga månadslönen i Sverige som för 2024 låg på 41 600 kr vilket innebär att det stora flertalet faller utanför möjligheten att få ekonomisk hjälp.¹³¹ Ett annat alternativ är då möjligheten att använda hemförsäkringens rättsskydd. Som exempel har försäkringsbolaget IF en övre gräns på 300 000 kr i ersättningsnivå för en familjerättslig tvist varav 20% i självrisk.¹³²

7.5 Sammanfattning

I detta kapitel har jag argumenterat och redogjort för ett antal förslag till förbättring av dagens mindre tillfredsställande situation. Att utöka instruktionen på Skatteverkets hemsida borde vara en självklarhet då det skulle kräva ett mindre arbete utan någon ökad kostnad. Mina andra förslag med olika grader av materiell prövning med därtill hörande kostnadsökningar innebär att det krävs ett politiskt övervägande där fördelar och kostnader ska ställas mot andra poster i budgeten.

¹²⁹ Rättshjälpslag (1996:1619) 6§

¹³⁰ Rättshjälpslag 38§

¹³¹ Hemsida 2025-08-14 scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/medelloner-i-sverige/#Lon_Sverige

¹³² Hemsida 2025-08-14 if.se/privat/kundservice/guider/ordlista/rattsskydd

8 Avslutning och resultat

8.1 Jämförelse med tidigare undersökningar

Jag har undersökt samtliga registrerade äktenskapsförord under min urvalsperiod för att finna materiella felaktigheter. Efter genomgången av de 540 registrerade äktenskapsförorden har jag funnit att 34% materiellt felaktiga. Resultatet har jag jämfört med de två tidigare undersökningarna som genomfördes 2006 och 2013 där andelen felaktiga äktenskapsförord låg på 33% kan konstatera att registrering av materiellt felaktiga äktenskapsförord fortfarande är ett stort problem då resultatet av min undersökning visar på en försiktig ökning jämfört med tidigare undersökningar. Räknat i absoluta tal innebär det att under femårsperioden 2018-2022 har det registrerats 21 600 felaktiga äktenskapsförord hos Skatteverket. Den vanligaste felaktigheten är precis som tidigare bristande specifikation av de tillgångar som ska vara enskild egendom som står för 31% av urvalet. Det grundläggande kravet för att komma till denna slutsats är att erkänna att specifikationskravet finns i svensk rätt trots avsaknad av lagstiftning och praxis men det entydiga resonemanget i doktrinen menar jag avgör saken.

8.2 Pensioner

Jag har också undersökt hur äktenskapsförord och pensionssystemet samverkar och hur skyddsyftet uppfylls och kan konstatera att nuvarande ordning där utgångspunkten är att allmän pension och tjänstepension inte är giftorättsgods upprätthåller skillnaden mellan könen även efter pensionering. Premieinbetalningen till både allmän pension och tjänstepension utgår från lönens storlek vilket innebär att skillnad i intjäning får betydelse även efter pension.. Här försitter lagstiftaren en enkel möjlighet att jämna ut pensionsskillnaden mellan äkta makar genom att låta likadelningsprincipen slå igenom även för pensioner. Principen har stort stöd hos befolkningen. Samtidigt kan argumenteras för att makarna även inom äktenskapet är två separata personer med eget ansvar för både tillgångar och skulder.

Det skulle innebära ett krav på ändring av lagstiftningen där principen att pensionen som är en uppskjuten lön, ska beskattas av den som avstått kapitalet under resans gång. En risk skulle vara att makar kan "skilja sig till" en inkomstskattemässig fördel genom att den make med minst pensionsavsättning bodelar till sig pensioner som denne sedan kan ta ut till en lägre marginals katt. Optimalt planerad skulle då även den "pensionsrikare" maken vid utbetalning nå samma inkomstskattefördel och hamna under brytpunkten för statlig skatt. Här gäller det för lagstiftaren att stänga möjligheten att skilja sig och bodela till sig en inkomstskattemässig förmån, så att ett förslaget par inte efter bodelning skulle kunna gifta sig på nytt och skapat ett väsentligt förmånligare läge inkomstskattemässigt.

8.3 Skyddsyftet

Ett centralt syfte hos lagstiftarens med äktenskapsbalken är att skydda den svagare parten och att regelverket ska vara så tydligt och enkelt att makarna själva ska kunna komma överens om egendomsfördelningen. Min uppsats visar att så inte är fallet, inte ens med juridisk hjälp. Det är fortfarande ett besvärande stort antal äktenskapsförord som inte är korrekta med rättsförluster eller felaktigt bodelningsutfall som följd.

Makarna riskerar rättsförluster vid bodelning av flera skäl. Risken finns att den ekonomiska ojämlikheten används som slagträ för att påverka den andre maken. En situation där den ena maken har ett dominerande ekonomiskt inflytande ger en ojämн maktsituation som skulle kunna avhålla en svagare part från att separera i tron att den inte kan klara sig själv ekonomiskt. I en konfliktfylld relation kan viljan att snabbt separera vara så stark så att en make accepterar ett sämre utfall för att undvika att processen drar ut på tiden.

Ett annat fall är att den make som uppfattas som den felande parten och initierar en skilsmässa får betala "böter" för sitt beteende genom att tvingas acceptera att förfördelas

vid en bodelning. Med de skillnader i ekonomiska förutsättningar mellan makar är det företrädelsevis kvinnor som råkar illa ut och ekonomin kan bli en del av samma maktmekanism som att barnen kan användas som påtryckning mot den andra parten. Här har lagstiftaren en mycket viktig skyddsroll att fylla.

Ett motstående intresse är att makarna har avtalsfrihet och ska ha möjlighet att komma överens om en annan lösning än den som står till buds i äktenskapsbalken. Det var också syftet då lagen skrevs. Inom juridiken är en central princip att avtal ska hållas, *pacta sunt servanda*. Då vi kommer till familjerätten är dock denna princip naggad i kanten på grund av skyddsintresset ovan. Det går att diskutera var gränsen går idag och var den borde gå mellan skyddsintresset för svagare part och principen att avtal ska hållas.

8.4 Rättsförluster eller tvister

Ska problemet med felaktiga äktenskapsförord mätas i antal tvister eller ska det mätas utifrån hur stora rättsförluster som riskerar att göras? Rättsförluster kan drabba båda makar. Den maken som tror att levebrödet genom aktierna i det egna bolaget är skyddade vid skilsmässa och den make som blir utan stora värden som byggts upp i samma aktier under ett äktenskap då maken har bidragit på annat sätt. Tittar vi på de rättsförluster som riskerar att göras säger befintliga äktenskapsförord inte nödvändigtvis något om det faktiska utfallet. Eftersom innehållet i ett äktenskapsförord är dispositivt och makarna själva kan komma överens om en fördelning i strid med innehållet i ett tidigare skrivet förord och skapa ett annat utfall, innebär ett felaktigt formulerat äktenskapsförord inte i sig att det blir källa till tvister. Om förordet är felaktigt men båda makar tror att det är korrekt rättar de sig efter detta.

Det rimligare alternativet för att se vilken effekt de felaktiga äktenskapsförorden har är att titta närmare på antalet tvister. En undersökning av detta ligger utanför syftet med denna uppsats men jag antar att det är ett skäl till att någon ändring av lagstiftningen eller instruktionerna hos Skatteverket inte har gjorts sedan den första undersökning på

detta område genomfördes 2006, trots andelen felaktiga äktenskapsförord ligger kvar. Ett annat skäl till ett lågt antal tvister kan vara att rättsförlusterna kan drabba en svagare part som ofta saknar de ekonomiska medel som krävs för att anlita ett ombud och inleda en tvist med osäker utgång. Den ekonomiska risken blir helt enkelt för stor för en part som vid förlust i en tvist tvingas bära rättegångskostnader själv. En skilsmässa är en dyr historia även utan att tvista i domstol och det är då förståeligt att den svagare parten hellre avstår från att tvista och nöjer sig med ett sämre utfall men det står i direkt strid med skyddsyftet hos lagstiftaren.

8.5 Lagval

Förordnande om lagval i äktenskapsförord har precis som lagstiftaren förutspådde ökat i antal och görs numera i 44% av äktenskapsförorden. I min undersökning valdes svensk rätt i samtliga registrerade fall, även i internationella äktenskap med makar från olika länder. Det skulle kunna tolkas som att den svenska likadelningsprincipen vinner mark då den jämfört med de flesta andra rättsordningar saknas. En annan tolkning är att det ökade antalet bara utgör en bekräftelse av makarnas vilja att använda svensk lagstiftning då de lever och verkar i Sverige.

8.6 Slutsats

Sammanfattningsvis kan konstateras att situationen inte är tillfredsställande idag att 34% av alla registrerade äktenskapsförord under min undersökningsperiod är felaktiga, och att situationen har varit i stort sett densamma sedan åtminstone 2006. Trots att den förhållandet med relativt enkla medel och mer information skulle kunna förbättras. Det är ett centralt syfte hos lagstiftaren att upprätthålla skyddet för en svagare part vid bodelning, både av rättvise- och av jämställdhetsskäl och det är nu hög tid att genomföra förändringar för att uppfylla denna skyddstanke. Makarna åläggs ett för stort ansvar för att äktenskapsförord ska bli korrekta och alla tre undersökningar har visat att dagens

ordning innebär en alldeles för hög andel felaktigheter. Den lägst hängande frukten är att förbättra informationen inför registrering så att den hjälper makarna på ett bättre sätt än vad det gör idag, vilket kan göras utan större kostnad. Att tydliggöra specifikationskravet innehåll borde vara en central uppgift för lagstiftaren och domstolarna då de allra flesta av de felaktigheter jag har funnit i min undersökning grundar sig i bristen på en tydlig definition. Jag har också föreslagit ett antal andra förändringar för att undvika att äktenskapsförord i framtiden upprättas och registreras i strid med gällande rätt. Här behöver lagstiftaren och politiken noggrant avväga kostnader mot nyttan av reformer för att minska problemet. Även om makarna tar juridisk hjälp är det tyvärr inte en garanti för att äktenskapsförordet blir materiellt riktigt då jag har funnit ett antal tveksamma eller felaktiga äktenskapsförord med en logotyp från en advokat- eller juristbyrå. Möjligen behöver kan ett notariatsystem vid upprättande av äktenskapsförord vara på sin plats.

9 Källförteckning

Offentligt tryck

NJA II 1921 nr. 1 Giftermålsbalk

Proposition 1986/87:1 Äktenskapsbalk

Proposition 1989/90:87 Om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden

Proposition 2010/ 11:119 Domstolarnas handläggning av ärenden

Proposition 2008/09:158 Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna.

Rättsfall från Högsta domstolen

NJA 1943 s. 558

NJA 2002 s. 826

NJA 1970 s. 320

NJA 2008 s.826

NJA 1992 s. 773

NJA 2017 s.168

NJA 1995 s. 577

NJA 2020 s. 624

NJA 1997 s. 37

Rättsfall från Hovrätterna

RH 1982:117

RH 1992:49

RH 2009:49

Ugeskrift for Retsvæsen (Danmark)

Ufr 2000 s. 2094

Ufr 2004 s. 1629

Litteratur

Agell, Anders & Brattström, Margareta, Äktenskap & samboende 7 uppl. Iustus förlag 2022

Brattström, Margareta, Familjerättsliga avtal mellan makar: En nordisk rättsjämförelse avseende äktenskapsförord. Red. Singer & Linton, Förnuft, känsla och rättens verklighet: Vänbok till Maarit Jänterä-Jareborg s. 129–144. Iustus förlag 2014

Grauers, Folke, Ekonomisk familjerätt Makars & sambors egendom & bostad. Gåva, arv, testamente & boutredning 10 uppl. Karnov group 2022

Karlsson, Victoria, Äktenskapsförord -en falsk trygghet. En studie av avtalsinnehåll och registreringsfunktionen. Examensarbete vid Juridiska institutionen i Uppsala vårterminen 2013.

Teleman, Örjan, Bodelning enligt äktenskapsbalken 7 uppl. Norstedts juridik 2022

Teleman, Örjan, Äktenskapsförord 5 uppl. Norstedts juridik 2024

Teleman, Örjan & Tottie, Lars, Äktenskapsbalken — En kommentar, 5 uppl. Norstedts Juridik, 2023

Walleng , Katja Äktenskapsförord -empirisk studie och analys av ogiltiga villkor. Examensarbete vid Juridiska institutionen i Uppsala höstterminen 2006

Övriga källor

Domstolsverkets hemsida 2024-08-17 domstol.se/amnen/rattshjalp/vad-ar-rattshjalp-och-radgivning/radgivning-enligt-rattshjalslagen/

Folketidstidene (FT) 1989/90 tillägg A, spalte 779 (den officiella dokumentationen av Folketingets arbete vid lagstiftningsarbete)

Försäkringsbolaget IF:s hemsida 2025-08-14
if.se/privat/kundservice/guider/ordlista/rattsskydd

Skatteverkets hemsida 2025-08-14
skatteverket.se/privat/folkbokforing/aktenskap/aktenskapsregistret/aktenskapsforord

Statistiska centralbyråns (SCB) hemsida 2025-08-14 scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/medelloner-i-sverige/#Lon_Sverige

Statistiska centralbyråns (SCB) hemsida 2025-08-14
statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__LE__LE0201__LE0201EKO/Tema29/table/tableViewLayout1/

Svensk försäkring rapport 2024:9 Livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens roll och betydelse.

Äktenskapsförorden som undersökts i denna uppsats är angivna med Skatteverkets diarienummer som stämplas på det fysiska dokumentet vid registrering.